

Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk

Academiejaar 2025-2026

Financiële geletterdheid bij jongeren

**Jongeren en hun gezin educatief ondersteunen richting meer
financiële zelfredzaamheid**

Bachelorproef aangeboden door

Sofie Smits

tot het behalen van de graad van

Bachelor in de Gezinswetenschappen

Bachelorproefbegeleider: **Joris Van Puyenbroeck**

ABSTRACT BACHELORPROEF

ACADEMIEJAAR 2025-2026

Opleiding:	BACHELOR IN DE GEZINSWETENSCHAPPEN	
	Voornaam	Naam
Student:	Sofie	Smits
Bachelorproefbegeleider	Joris	Van Puyenbroeck
Titel bachelorproef	Financiële geletterdheid bij jongeren Jongeren en hun gezin educatief ondersteunen richting meer financiële zelfredzaamheid	

Kern-/ trefwoorden bachelorproef:

Financiële geletterdheid bij jongeren, financiële zelfredzaamheid, preventie van (generatie)armoede, opvoedings- en gezinsondersteuning, preventieve ondersteuning

Onderzoeksvraag:

De centrale vraag van mijn bachelorproef is hoe de omgeving (de ouders, het onderwijs en de hulpverlening) krachtgericht kunnen ondersteunen in financiële opvoeding. Het doel hiervan is om te voorkomen dat jongeren een verhoogd risico lopen op financiële problemen en (generatie)armoede wanneer zij zelfstandiger worden.

Korte samenvatting bachelorproef:

In deze bachelorproef werd onderzocht hoe de omgeving (de ouders, het onderwijs en de hulpverlening) jongeren ondersteunt in hun financiële opvoeding. Daarbij stond de centrale vraag centraal: *Hoe kan men in jeugdhulp en onderwijs krachtgericht werken met aandacht voor de financiële situatie van de jongere en de context, en waaruit bestaat preventie via onderwijs en opvoeding?* Het doel hiervan is om jongeren beter voor te bereiden op het zelfstandig omgaan met geld en zo het risico op financiële problemen of generatiearmoede te verkleinen.

Uit de literatuurstudie blijkt dat financiële geletterdheid bij jongeren nog verbetering vraagt. Het gaat niet alleen over kennis van geld of financiële producten, maar ook over vaardigheden zoals budgetteren, sparen en doordachte keuzes maken. Jongeren die deze

vaardigheden ontwikkelen, hebben meer controle over hun geld en kunnen beter omgaan met onverwachte kosten of belangrijke financiële beslissingen.

Ouders spelen een belangrijke rol in deze financiële ontwikkeling. Door met hun kinderen te praten over geld, zakgeld te geven en hun te leren plannen en sparen, bouwen zij stap voor stap financiële vaardigheden op. De literatuur toont echter aan dat sommige ouders zelf over beperkte financiële kennis beschikken of financiële stress ervaren, waardoor het moeilijk kan zijn om deze rol volledig op te nemen.

Daarom heeft ook het onderwijs een aanvullende functie in het versterken van financiële geletterdheid. Op basis van de leerdoelen rond economische en financiële competenties kunnen scholen jongeren leren hoe ze een budget opstellen, inzicht krijgen in woonkosten en bewuste keuzes maken als consument.

Daarnaast kan de hulpverlening een belangrijke ondersteuning bieden. Organisaties zoals het CAW, OCMW en jeugdhulpdiensten begeleiden jongeren bij zelfstandig wonen, administratie en budgetbeheer. Vooral voor jongeren zonder sterk netwerk kan deze begeleiding een groot verschil maken.

Vanuit deze vaststellingen werd de toolbox *Groeien met Centjes* ontwikkeld. Deze toolbox bevat speelse, praktijkgerichte activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen en wil ouders, scholen en hulpverlening ondersteunen bij geldeducatie. Via opdrachten, verhalen, quizen, spaarkaarten en interactieve oefeningen leren kinderen en jongeren stap voor stap omgaan met sparen, budgetteren, keuzes maken en financiële verantwoordelijkheid. De toolbox zet vooral in op preventie, bewustwording en het bespreekbaar maken van geld binnen het gezin en het onderwijs.

Uit deze bachelorproef blijkt dat financiële opvoeding niet alleen bij één persoon of organisatie ligt. Door samenwerking tussen ouders, scholen en hulpverlening kunnen jongeren beter ondersteund worden in het leren omgaan met geld en in hun groei naar zelfstandigheid. Het is niet enkel afhankelijk van de individuele inzet van de jongere om financiële zelfstandigheid te bereiken. Jongeren hebben nood aan een stabiele basis, oefenkansen, begeleiding en een omgeving die hen ondersteunt om te leren, fouten te maken en te groeien in hun financiële vaardigheden.

Referentielijst:

Academy Financial Well-Being. (2019, 17 april). *Waarom is financiële educatie zo belangrijk?* Geraadpleegd op 11 juni 2021, via <https://www.financialwellbeingacademy.be/waarom-is-financiele-educatie-zo-belangrijk/>

Cooreman, J. (2018). *Financiële educatie: Hoe percipiëren jongeren de rol van hun ouders?* [Masterproef]. Brussel: Faculteit economie en bedrijfswetenschappen.

De Beckker, K., Smits, I., Maldonado, J.E., Vermeersch, L., & De Witte, K. (2020). *Onderzoek naar de financiële geletterdheidscompetenties van mensen in armoede*. Geraadpleegd op 11 juni 2021, via https://armoede.vlaanderen.be/sites/default/files/media/FinLit_eindrapport_20april2020.pdf

PISA (z.d.). Geraadpleegd op 2 juni 2021, via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/programme-for-international-student-assessment-pisa>

Vlaamse regering (2020). *Ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs*. Geraadpleegd op 16 juni 2021, via https://kwalificatiesencurriculum.be/sites/default/files/atoms/files/Decreet_2de%20oprincipi%C3%ABle%20goedkeuring_3de%20graad_20201009.pdf

E-mailadres:

smitssari@hotmail.com

Voorwoord

Deze bachelorproef kwam tot stand na het uitwerken van een literatuurstudie over armoede en mijn stage in het Huis van het Kind Antwerpen-Noord Pothoek, waar ik verschillende gezinnen begeleidde, waaronder ook personen zonder papieren. In mijn omgeving merkte ik hoe vaak armoede op een te eenvoudige manier wordt benaderd, bijvoorbeeld door te stellen dat werken alleen voldoende is om uit armoede te geraken. Dit deed mij nadenken over de complexiteit van financiële kwetsbaarheid en de rol van opvoeding hierin.

Vanuit deze vaststelling begon ik te reflecteren over hoe mijn ouders en grootouders financiële keuzes hebben aangeleerd en hoe ik deze waarden vandaag zelf doorgeef aan mijn dochters. Deze persoonlijke reflectie vormde de basis voor het onderwerp van deze bachelorproef.

Het schrijven van deze bachelorproef was een boeiend maar soms ook uitdagend traject. Ik kreeg de kans om mijn kennis over financiële geletterdheid te verdiepen en stil te staan bij hoe opvoeding, emoties en onderwijs invloed hebben op de manier waarop jongeren met geld omgaan. Daarnaast leerde ik mezelf beter kennen en groeide ik in zelfstandig plannen, creatief en kritisch nadenken.

Graag wil ik mijn bachelorproefbegeleider, Joris Van Puyenbroeck, oprecht bedanken voor het helpen bewaren van het overzicht, de constructieve feedback en het vertrouwen. Daarnaast ben ik mijn familie en vrienden dankbaar voor hun geduld, steun en motiverende woorden, zeker op momenten waarop het schrijven minder vlot verliep. In het bijzonder wil ik mijn mama bedanken, die altijd in mij geloofde en mij bleef aanmoedigen, en Els Vanderveken voor haar kritische oog en waardevolle feedback bij het nalezen van mijn teksten. Tot slot wil ik mijn dochter Aster Kuylen en Igor Matejkowski bedanken voor het vormgeven van de illustraties van de toolbox.

Ik hoop dat deze bachelorproef bijdraagt aan meer openheid rond geld en dat ze ouders, onderwijs en hulpverlening kan inspireren om samen te werken aan een sterke financiële basis voor kinderen

Inhoud

ABSTRACT BACHELORPROEF.....	3
Voorwoord	6
Inleiding	10
Hoofdstuk 1 Probleemstelling.....	11
1.1 Inleiding.....	11
1.2 Benadering probleemstelling	12
1.2.1 De centrale vraag	12
1.2.2 Bijkomende deelvragen.....	12
1.3 Praktijkgerichte probleemverkenning	13
1.3.1 Begeleiding zelfstandig wonen	13
1.3.2 Casus Tom, begeleid zelfstandig wonen	14
Hoofdstuk 2 Sociaal – economische invalshoek	16
2.1 Het begrip armoede	16
2.2 Armoede in cijfers	17
2.3 Generatiearmoede	17
2.4 Jongerenarmoede of sociale uitsluiting	18
2.5 Belang van een diploma op de arbeidsmarkt	19
2.6 Praktijkgerichte toepassing	21
2.7 Besluit	21
Hoofdstuk 3 Leren omgaan met geld: waar samenleving en onderwijs kunnen helpen?	23
3.1 Financiële geletterdheid bij jongeren	23
3.1.1 Definitie	23
3.1.2 Het belang van financiële geletterdheid	23
3.1.3 Onderzoek “Jongeren en geld” conclusies	24
3.1.4 PISA-onderzoeken.....	24
3.2 Ouder(s) als financiële opvoeder.....	26
3.2.1 Barometer van Financiële Gezondheid	26
3.2.2 Onderzoek naar de financiële geletterdheidscompetenties van ouders in armoede	27

3.2.3	Opvoedingsstijlen in relatie tot geldbeheer	27
3.2.4	Belangrijkste transitiemomenten in de levensloop van gezinnen	28
3.3	Sleutelcompetenties Financiële geletterdheid in het Vlaams onderwijs	28
3.3.1	Onderwijsdoelen in functie van financiële geletterdheid	29
3.3.2	Aanvullingen op de onderwijsdoelen	30
3.4	Besluit	30
Hoofdstuk 4	Hulpverlening en welzijn	32
4.1	Awel	32
4.2	Tele-Onthaal.....	32
4.3	Jongeren Advies Centrum (JAC)	32
4.4	Therapeuten voor Jongeren (TEJO).....	33
4.5	Jeugdhulp Vlaanderen	33
4.6	Contextbegeleiding Autonoom Wonen (CBAW)	33
4.7	Bijzondere Jeugdbijstand.....	33
4.8	YAR Wonen – coachingprogramma voor zelfstandig wonen	34
4.9	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW)	34
4.10	Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) – Woonbegeleiding Jongeren.....	34
4.11	Budgetbegeleiding via OCMW en CAW	34
4.12	Schuldbemiddeling	34
4.13	Bewindvoering onder gerechtelijke bescherming.....	35
4.14	Jongerenwerking Antwerpen	35
4.15	Besluit	35
Hoofdstuk 5	Interventiestrategieën.....	36
5.1	Bestaande initiatieven in functie van verbetering financiële geletterdheid via welzijn, private markt en onderwijs	36
5.1.1	Inleef-Budgethuis.....	36
5.1.2	Expo De Bankautomaat	36
5.1.3	Skillville	37
5.1.4	Wikifin	37
5.1.5	BudgetInZicht.....	38
5.1.6	Dag van de Financiële Educatie	38

5.2	Een relationele benadering voor financiële opvoeding door ouders	38
5.3	Toolbox “Groeien met Centjes”	41
5.3.1	3-6 jaar: Kleine Centjes, Grote Dromen	41
5.3.1.1	Mijn eerste spaarpot	41
5.3.1.2	Herkennen van de centjes	42
5.3.2	7-12 jaar: Centjes in Actie.....	43
5.3.2.1	Mijn spaarkaart	43
5.3.2.2	Het dolkomische Geld-Dierenbos	43
5.3.3	13-17 jaar: Mijn Centjes, Mijn Keuzes.....	45
5.3.3.1	Welk geldtype ben jij?	46
5.3.3.2	Flowchart wens/noodzaak	49
5.3.3.3	Prijsvergelijker	50
5.3.4	+18 jaar: Centjes Check	50
	Besluit	52
	Literatuurlijst	54
	Bijlage A	59

Inleiding

Leren omgaan met geld is een belangrijk onderdeel van opgroeien, maar niet elke jongere krijgt dezelfde kansen om deze vaardigheden te ontwikkelen. Vanaf de leeftijd van 18 jaar wordt een jongere volgens de wet als volwassene beschouwd. Hierdoor wordt hij juridisch verantwoordelijk voor eigen beslissingen, zoals het afsluiten van een contract of het beheren van geld. In de praktijk betekent deze wettelijke grens echter niet dat jongeren automatisch beschikken over voldoende ervaring, kennis of inzicht om doordachte financiële keuzes te maken.

De 'buy now, pay later'-diensten zoals Klarna, waarbij consumenten producten onmiddellijk kunnen aankopen en pas later betalen, zorgen voor een nieuwe uitdaging in verband met digitale betaalmogelijkheden en maken het consumeren eenvoudiger en sneller. Volgens onderzoek en hulpverleners kan dit systeem vooral voor jongeren risico's met zich meebrengen, omdat het impulsaankopen stimuleert en het overzicht over uitgaven kan verminderen. Zo kwam volgens cijfers over dergelijke betaalmethoden 17 procent van de gebruikers al in contact met een incassobureau, waarvan een aanzienlijk deel jonger is dan 24 jaar (Lowyck, 2025). Deze evolutie roept vragen op over financiële verantwoordelijkheid en de bescherming van jongeren in een steeds digitalere consumptiemaatschappij.

Tijdens mijn literatuurstudie over armoede voor het vak project van het tweede jaar in de opleiding Bachelor Gezinswetenschappen ontdekte ik de video *"Equal opportunity? Different starting lines"* (2017). Deze video laat zien hoe verschillen in achtergrond invloed hebben op kansen in het leven. In deze video staan jongeren aan een startlijn voor een race waarbij de winnaar een prijs krijgt. Nog vóór de race begint, zetten de deelnemers stappen vooruit wanneer bepaalde uitspraken op hen van toepassing zijn, zoals over hun gezinssituatie of toegang tot ondersteuning, bijvoorbeeld of ze zich geen zorgen hoefden te maken over eten of geld. Al snel wordt duidelijk dat sommige deelnemers een voorsprong hebben voordat de race start. De video maakt duidelijk dat kansen in het leven niet voor iedereen hetzelfde zijn.

Dit thema sprak me aan door mijn eigen opvoeding en het project dat ik tijdens mijn stage bij Huis van het Kind Antwerpen-Noord Pothoek uitwerkte om het contact met bezoekers, vaak personen zonder papieren, in de wachtzaal te bevorderen. In dit kader ontwierp ik via het platform Symbaloo verschillende visuele icoontjes die doorverwezen naar informatieve websites. Deze ervaring toonde het belang aan van toegankelijke en begrijpelijke informatie, zeker voor kwetsbare doelgroepen met een taalbarrière.

Vanuit deze ervaringen groeide de motivatie om in het kader van deze bachelorproef een praktische toolbox te ontwikkelen die jongeren, ouders en andere zorgfiguren ondersteunt bij het vergroten van hun financiële bewustwording. De toolbox heeft als doel informatie op een toegankelijke en begrijpelijke manier aan te bieden, zodat jongeren beter inzicht krijgen in financiële keuzes en mogelijke risico's samen met de ouders, de leerkracht of de hulpverlener.

Er werd gebruikgemaakt van artificiële intelligentie om het leerplan 2020 (bijlage A) samen te vatten en bij het uitwerken van de toolbox als ondersteunend hulpmiddel bij het formuleren en aanpassen van teksten aan de doelgroep. De gegenereerde teksten werden steeds kritisch nagelezen en waar nodig aangepast door de auteur.

Hoofdstuk 1 Probleemstelling

1.1 Inleiding

De vraag hoe in een gezin kinderen en jongeren kunnen leren omgaan met geld, is niet zo eenvoudig te beantwoorden. De antwoorden zijn afhankelijk van verschillende factoren die zich even goed buiten het gezin bevinden. Toch verdient opvoeding hier een bijzondere plaats in onze aandacht.

Traditionele rollenpatronen in gezinscontext zijn niet makkelijk uit te wissen. Heel wat ouders zijn zelf opgevoed via klassieke ouderrollen: een werkende vader en een huismoeder die instaat voor de opvoeding van de kinderen (Van Crombrugge, & Van Leeuwen, 2012). De probleemstelling van deze casus vindt zijn oorsprong daarentegen van een alleenstaande moeder met drie kinderen. Niet alleen het risico op financiële problemen neemt hierdoor toe. Ook het sociaal kapitaal (netwerk) en het pedagogische kapitaal (enkele ouder) staan onder druk.

In de casus die we straks beschrijven, zijn de vaderfiguren afwezig in het leven van hun kinderen. Ze beperken zich tot het betalen van alimentatie. De opvoeding van de moeder werd onderbroken gedurende vijf jaar, wanneer haar twee oudste kinderen geplaatst werden in een instelling en het jongste kind permanent opgevangen werd door haar moeder en haar stiefvader. De moeder kreeg haar kinderen terug wanneer de twee oudsten in de puberteit zaten. Dit maakte het niet gemakkelijk voor de moeder om terug te connecteren met de oudste kinderen. Het jongste kind had moeite met de wijziging van de zorgfiguren, wanneer iets niet goed liep in de opvoeding was kritiek nooit veraf op de opvoeding van de moeder. Hierdoor ervaarde de moeder extra druk, wat het opvoeden complexer maakte en het moeilijker werd om de kinderen de nodige stabiliteit en vaardigheden mee te geven. Op termijn kan dit invloed hebben op hoe de kinderen later omgaan met school, werk en geld. De kans bestaat dat financiële en sociale kwetsbaarheden op deze manier van generatie op generatie worden doorgegeven.

Een alleenstaande mama heeft het niet altijd makkelijk om de pedagogische noden van haar kinderen tegemoet te komen. Tijdens de opvoeding dient er rekening gehouden te worden met de behoeften van het kind, alsook van de moeder. De behoeftehiërarchie van Maslow geeft duidelijk de ordening van basisbehoeften van de mens weer, namelijk primaire biologische behoeften (eten, drinken, slapen), bestaanszekerheid (zekerheid, veiligheid), sociale behoefte (liefde, verbondenheid), erkenning (zelfvertrouwen) en zelfrealisatie. Volgens zijn theorie zou de mens pas streven naar bevrediging van de behoeften die hoger in de hiërarchie geplaatst werden nadat de lager geplaatste behoeften bevredigd waren ("Piramide van Maslow", z.d., z.p.).

Daarnaast heeft het gezin een belangrijke rol in het ontwikkelen van sociale verbanden. Een bepalende factor is de sociaaleconomische positie van het gezin: de buurt waar het gezin zich gevestigd heeft, de gegeven opvoeding, de keuze van de schoolcarrière, de vriendenkring en het invullen van de vrije tijd. Hoe groter het netwerk, hoe meer invloeden er zijn en hoe gemakkelijker het is om dit netwerk uit te breiden. Bij een kleiner of geen netwerk heeft men de neiging om contact te zoeken met een netwerk met dezelfde achtergrond en is er weinig uitbreiding mogelijk.

De samenstelling van het gezin evolueert in onze maatschappij. Van de klassieke huishoudens zijn de gezinnen geëvolueerd naar meerdere nieuwe vormen: één-ouder gezinnen, nieuw

samengestelde gezinnen, alleenstaanden, gescheiden, ... De vraag is echter of dit een positieve evolutie is. Door zowel de ouderrol van vader en/of moeder te (moeten) vervullen, bestaat de mogelijkheid dat het ontwikkelen van sociale verbanden teniet wordt gedaan. Hierbij mogen we niet vergeten dat de maatschappij geëvolueerd is naar een globaliserende prestatie maatschappij. Dit streefdoel kan eveneens zorgen voor conflicten binnen elk soort gezin. Hierin schuilt het gevaar dat er meer conflicten kunnen ontstaan tussen ouder en kind. Wanneer dit toch gebeurt, is ondersteuning en begeleiding van buitenaf noodzakelijk.

Volgens de wetgeving is een jongvolwassenen vanaf achttien jaar klaar om de verantwoordelijkheid op zich te nemen van zijn daden en klaar om zelf beslissingen te nemen. Iedereen kan beslissingen nemen, zelfs door een munt op te gooien en kop of munt te kiezen bij een bepaalde beslissing. Daarom is het ook belangrijk dat jongvolwassenen met hun hoofd tegen de muur lopen in de veiligheid van hun gezin. Wanneer deze ondersteuning er niet is, staat de jongvolwassene er alleen voor. In sommige gevallen is dit zodanig problematisch dat de jeugdhulp betrokken moet worden.

Het verhaal van Jordy is daar een voorbeeld van. In de zomer van 2016 sterft de negentienjarige Jordy in een tentje aan de Blaarmeersen door ontbering. Alleen met zijn hond. Jordy was, zoals zovele anderen, een kind dat opgroeide in een instelling. In de periode voor zijn dood werd er door verschillende mensen aan de alarmbel getrokken. Maar Jordy glipte door de mazen van het net van onze welvaartsstaat ("Verhaal van Jordy", 2017).

Het leek me interessant om dit onderwerp verder te onderzoeken in het kader van jongeren die het traject van begeleid zelfstandig wonen volgen vanuit de jeugdhulp. De jongvolwassenen staan sneller voor uitdagingen en hebben nood aan een snel leerproject van het leven door omstandigheden. Soms hebben ze nog een opvangnet, maar vaak staan ze er alleen voor. De mate waarin ze klaar zijn om met geld om te gaan is dan ook heel voorspellend voor het voorkomen van eventuele latere (generationele) armoede.

1.2 Benadering probleemstelling

1.2.1 De centrale vraag

In de casus komt naar voor dat de moeder zich zorgen maakt om de hele situatie waarin haar zoon op zichzelf is aangewezen, en het financiële aspect. Er zijn ook sociale uitdagingen zoals netwerkversterking als de zoon op eigen benen staat. Hoe gaat haar zoon het zelfstandig redden in de samenleving, zonder een job en een klein bedrag op zijn spaarrekening? De financiële begeleiding in het traject van zelfstandig begeleid wonen beperkt zich tot het geven van opdrachten. Daarom stel ik me als gezinswetenschapper de centrale vraag:

Hoe kan men in jeugdhulp en onderwijs krachtgericht werken met aandacht voor de financiële situatie van de jongere en de context, en waaruit bestaat preventie via onderwijs en opvoeding?

1.2.2 Bijkomende deelvragen

Vanuit gezinswetenschappelijk perspectief is het noodzakelijk om de centrale vraag vanuit verschillende invalshoeken te bekijken. De ondersteuning van het gezin geeft vaak weer hoe een jongvolwassene met geld omgaat. Wat hij ziet in zijn gezinscontext, kan al een basis zijn hoe de

jongvolwassene omgaat met geld. Volgens het artikel “Armoede verandert van generatie” (2019) in De Standaard hebben, afhankelijk van de leeftijdscategorie, 20 procent tot 25 procent van alle kinderen het steeds moeilijker om uit de armoede te blijven en riskeren ze om sociaal uitgesloten te worden. Vermits de jongvolwassenen evolueren naar een kwetsbare groep wil ik het volgende in mijn literatuurstudie van de eerste invalshoek nagaan:

a) *Wat is armoede? Wat is generatiearmoede en armoede bij jongeren? Hoe evolueert de schuldgraad bij de jongvolwassenen?*

Het oud Afrikaanse gezegde: “*It takes a village to raise a child*” is van toepassing op de centrale vraag. Hiermee wordt bedoeld dat bij het opvoeden en leren van jongvolwassenen alle mensen in de directe omgeving betrokken zijn. Het beperkt zich niet tot het kerngezin maar breidt zich uit tot de hele gemeenschap uit de jongvolwassene zijn omgeving: vrienden, ouders van vrienden, docenten, opa’s, oma’s, familie, sportclubs, kinderopvang, school, ... die allemaal invloed hebben op de ontwikkeling. Hierdoor dragen de ouders niet langer alleen de verantwoordelijkheid voor de opvoeding. Met andere woorden: leren doe je overal en is niet meer gebonden aan tijd en plaats.

b) *Hoe kunnen de samenleving en het onderwijs de ouders en jongeren preventief sensibiliseren?*

Op het wereldwijde web zijn er verschillende oplossingen te vinden om je opvoeding niet enkel om waarden en normen te laten draaien, maar ook om krachtgericht te werken zoals op financieel vlak. Jammer genoeg gaat men er nog steeds vanuit dat iedereen zomaar toegang heeft tot al deze informatiebronnen zonder rekening te houden met de gezinscontext. Stel nu dat de preventieve sensibilisering door het onderwijs en de maatschappij aangeleerd wordt, in hoeverre komt deze preventieve sensibilisering terecht bij het gezin en zijn omgeving?

c) *Hoe kan de jeugdhulp jongeren/jongvolwassenen en hun gezinnen helpen om financieel zelfstandiger te worden?*

Het ene niveau kan het andere niveau versterken. Daarom dient er eerst bepaald te worden wat er reeds aangeleerd wordt, met betrekking tot het omgaan met geld op elk niveau, vooraleer er aanvullend kan gewerkt worden vanuit andere niveaus. Uit bestaande initiatieven in het hulpverlenings- en welzijnsaanbod en het onderwijs kan al veel informatie gehaald worden. Daarnaast kijken we breder dan alleen professionele ondersteuning. Een opvoedingsondersteunende toolbox, toegankelijk voor ouders en jongvolwassenen, kan een eerste stap zijn om meer aandacht te besteden aan de financiële situatie binnen het gezin.

1.3 Praktijkgerichte probleemverkenning

1.3.1 Begeleiding zelfstandig wonen

In het artikel “Begeleid zelfstandig wonen: de aanzet geeft de voorzet” (2017) op www.stampmedia.be komt Filip Steeman aan het woord, supervisor bij De Aanzet – Begeleid Zelfstandig wonen van jeugdzorg Emmaüs te Mechelen. Hierin kaart hij aan dat de hulpverlening instaat voor de financiële ondersteuning, hulp bij de daginvulling en de zoektocht naar een woonst gedurende het ganse begeleidingstraject van een jongere tussen 17 jaar en 21 jaar. Door de vraag

te stellen: “Wat als er een eind kwam aan de begeleiding van de jongere?” werd de hulpverlening samen met enkele partners (OCMW, VDAB, school, ...) herbekeken.

Steeman haalt aan dat de begeleiders vroeger alles deden met de jongere, van samen een woonst zoeken tot naar het OCMW gaan. Sinds een vijftal jaar past de begeleiding van De Aanzet een andere netwerkstrategie toe: als een jongere geen begeleiding meer geniet, dan is er nog een netwerk van familie en/of vrienden om hem verder te ondersteunen als dit nodig is. Met andere woorden in plaats van op stap te gaan met de jongere, wordt hij aangespoord om een netwerk op te bouwen. Deze netwerkstrategie zet in op een professioneel netwerk: bij vragen van de jongere kan hij doorverwezen worden naar contactpersonen bij diverse organisaties (OCMW, VDAB, ...). Daarnaast is De Aanzet van mening dat bij problemen van de jongere het persoonlijk netwerk eerst aangesproken dient te worden. Alle betrokken actoren van zijn leefwereld krijgen een plaats in de begeleiding – op voorwaarde dat zij dit zelf zien zitten.

Het artikel suggereert dat netwerkversterking een belangrijke troef is in het zelfstandig begeleid wonen. In tijden van vermaatschappelijking is het een noodzaak om bij het begin van een begeleidingsproces het netwerk te betrekken. Voor een leek zou dit een logische verklaring kunnen zijn. Als gezinswetenschapper hanteer ik de helicopterview met betrekking tot de verschillende actoren.

Naar aanleiding van mijn interview heb ik de indruk dat er in deze casus vanuit het perspectief van de moeder weinig wordt ingezet op het versterken van het persoonlijk netwerk. Desondanks dat ze aangeeft deel te willen uitmaken van zijn netwerk, alsook om betrokken te worden bij het verloop van zijn traject en dit vanuit haar moederrol met alle verantwoordelijkheden die erbij horen.

Bovendien zijn er een aantal problemen in deze casus die niet zomaar met netwerkversterking kunnen opgelost worden, met name de financiële problemen, schulden, balanceren op de rand van armoede.

1.3.2 Casus Tom, begeleid zelfstandig wonen

Via mijn netwerk kwam ik in contact met een alleenstaande, gescheiden moeder Kim (schuilnaam) van veertig jaar met drie kinderen. De twee oudste kinderen achttien en vijftien jaar komen uit een eerdere relatie, het jongste kind uit een andere relatie is zes jaar. De twee oudste kinderen verbleven vijf jaar in een instelling, waarbij ze in de weekends naar de grootmoeder en stiefgrootvader langs moederzijde op bezoek gingen en opgevangen werden. In deze periode verbleef het jongste kind definitief bij de grootouders langs moederzijde. Kim had bezoekrecht tijdens deze periode. De reden dat de kinderen geplaatst werden, kwam doordat de vader van het jongste kind veroordeeld is voor pedofilie en hierdoor zijn voorwaarden schond. Sinds vier jaar wonen alle kinderen terug onder het dak van de moeder.

In maart 2018 werd de oudste zoon aangemeld door het CLB voor het traject begeleid zelfstandig wonen, één dag voor zijn achttiende verjaardag en dit in samenspraak met de school en de begeleiding van zelfstandig begeleid wonen. Uit het verhaal van Kim maak ik op dat de opstart van dit traject niet vlekkeloos verliep. Na herhaaldelijk contact met alle betrokken actoren werd er pas in juni 2018 een verslag opgesteld dat de zoon zeer dringend begeleiding nodig had. De aanleiding hiervoor is dat de moeder haar huis verkocht had en

ging samenwonen met haar verloofde en de twee jongste kinderen aan de andere kant van Vlaanderen. Het oudste kind Tom (schuilnaam) besliste zelf om niet mee te verhuizen, vermits hij niet overeenkwam met de nieuwe verloofde van de moeder. Dit verslag ontving men in juli 2018 terwijl Kim in de veronderstelling was dat dit reeds maanden in orde was.

Ondertussen is de relatie afgesprongen, Kim heeft haar huis ingeruild voor een appartement met twee slaapkamers en Tom bivakkeert in de living op een luchtmatras. Wanneer de moeder dit meldde aan de betrokken actoren, hoorde ze dat het haar plicht bleef om Tom op te vangen en de begeleiding te betalen ondanks zijn wettelijke meerderjarigheid. Daarnaast wees men erop dat dringendheid wettelijk bepaald is, wat wil zeggen dat een jongere in een instelling dringender is dan een jongere die opgevangen kan worden door de ouder(s).

Als betrokken moeder probeert Kim het traject mee op te volgen, maar stuit hier op de nieuwe privacywetgeving. Ze heeft inzage in het dossier als haar zoon hierbij aanwezig is en hiermee instemt. Het overzicht van wat er besproken wordt en welke opdrachten Tom krijgt, heeft Kim niet, tenzij Tom haar informeert. Zo kreeg ze te horen dat hij bij de bank een afspraak ging maken in verband met een huurwaarborg ter waarde van 1.400 EUR. De begeleiding bestaat in het geven van opdrachten zonder een duidelijke uitleg hoe hij dit moet aanpakken zonder werk en met een klein bedrag op zijn spaarrekening.

De opvolging en de ondersteuning van het zelfstandig begeleid wonen tellen twee uur per week en eindigen in 2019, tijdens het groot verlof waren er geen afspraken. Ondertussen is Tom ook gestopt met school en hij startte met werkbegeleiding bij VDAB. Het financiële aspect heeft een impact op het kerngezin, ondertussen ontvangt Kim geen groeipakket voor haar zoon. Daarnaast zorgt dit voor druk bij Kim om haar zoon een goede basis te willen geven, zodat hij niet in de financiële problemen komt doordat Tom nog geen job heeft.

Tom was tijdens het interview volledig afwezig door onder andere het gamen op de laptop. Kim wees me erop dat haar zoon zo goed als geen sociaal contact heeft met zijn vader, zijn familie en/of zijn vrienden. Ook de andere twee kinderen hebben geen tot weinig contact met hun vader, waardoor de moeder een dubbele ouderrol heeft verkregen. De maatschappij focust zich meer en meer op netwerkondersteuning: hoe krijgt dit gezin dit verwezenlijkt?

Hoofdstuk 2 Sociaal – economische invalshoek

Het principe van omgaan met geld lijkt simpel: je geeft uit wat je hebt en probeert een bufferzone op te bouwen voor onvoorziene omstandigheden. Hoe zit dat nu in de werkelijkheid? Eerst dient er op zoek gegaan te worden naar wat we verstaan onder het begrip armoede en hoe dit gemeten wordt door de overheid. Daarnaast is het ook belangrijk om te kijken naar de doelgroep jongvolwassenen, hoe redden zij het in de maatschappij op het gebied geldbeheer?

2.1 Het begrip armoede

Een algemene definitie van armoede, omschreven door het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (PNUD), staat duidelijk omschreven op de Belgische Sociale zekerheid website onder het luik Armoedebestrijding en luidt als volgt: “Een combinatie van beperkingen van inkomen, ontwikkeling en sociale uitsluiting. Ontwikkelingsarmoede omvat alle fundamentele behoeften voor een menswaardig bestaan, zoals gezondheid, opvoeding, huisvesting.” Om armoede in kaart te brengen stelde de Europese Unie meetbare onderdelen op, zodat het mogelijk is om vergelijkingen te maken met andere Europese landen. Met de volgende drie indicatoren houdt men rekening om armoede te meten:

- *Armoederisico op basis van het inkomen (financiële armoede)* heeft als maatstaf de grens van 60 procent van het mediaan netto equivalent inkomen (= armoedegrens). Er is sprake van een armoederisico wanneer het totale netto-inkomen van een huishouden zich onder deze grens begeeft. Door deze maatstaf kan je zien dat 18- tot 24-jarigen, werklozen, eenoudergezinnen, personen met een laag opleidingsniveau en huurders het meest blootgesteld worden als groep met een armoederisico.
- *Ernstige materiële deprivatie* waarbij minstens drie van de volgende negen uitgaven niet betaald kan worden: hypotheek- of huurschuld of energierekeningen; voldoende verwarming; onverwachte uitgaven; gewone maaltijden met vlees, kip, vis (of vegetarische equivalent) om de twee dagen; een jaarlijkse vakantie van een week weg van thuis; een kleuren-tv; het aankopen van een wasmachine; het aankopen van een auto en het aankopen van een telefoon (inclusief een gsm).
- *Gezinnen met een zeer lage arbeidsintensiteit* waar niemand of zeer weinig werkt, maar die niet noodzakelijk van een zeer laag inkomen leven. Een persoon met een zeer lage arbeidsintensiteit is iemand van 0 tot 59 jaar in een huishouden waarin volwassenen (studenten niet meegerekend) tijdens het referentiejaar minder dan een vijfde van hun tijd gewerkt hebben.

Wanneer een persoon voldoet aan minstens één van de drie voorwaarden, leeft hij in armoede of sociale uitsluiting. In België loopt 21,10 procent van de inwoners dit risico volgens deze Europese indicator (“Armoedebestrijding”, z.d., z.p.).

2.2 Armoede in cijfers

Het Belgische statistiekbureau Statbel publiceerde de nieuwe armoedecijfers van het jaar 2020. Deze resultaten zijn moeilijk vergelijkbaar met de cijfers van 2019 door de impact van de COVID-19-crisis. Volgende conclusies voor het Vlaams Gewest werden geformuleerd:

- 9,30 procent beschouwt men als een risicogroep voor monetaire armoede, dit wil zeggen huishoudens waarvan het totale beschikbare inkomen lager ligt dan de armoededrempel. Deze drempel bedraagt 1.284 EUR per maand voor een alleenstaande. Om dit te berekenen baseerde men zich op de inkomens van 2019 die niet beïnvloed werden door de COVID-19-crisis.
- 7,60 procent leefde in een huishouden met een lage werk intensiteit.
- 1,50 procent werd geconfronteerd met ernstige materiële deprivatie.
- 13,00 procent kreeg te maken met minstens één van de drie bovenstaande situaties. Hierdoor beschouwt men hen als een risicogroep voor armoede of sociale uitsluiting.

Hetzelfde statistiekbureau toont aan dat in 2024 het risico op armoede gestegen is: 18,30 procent van de Belgische bevolking liep in 2024 het risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit wordt aangetoond door de meest recente uitkomsten van de enquête over inkomens en levensomstandigheden (SILC) voor 2024. Deze enquête evalueert verschillende indicatoren met betrekking tot armoede, inkomensongelijkheid en levensomstandigheden.

Om als iemand te worden gezien die het risico loopt op armoede of sociale uitsluiting (AROE, wat staat voor "At Risk Of Poverty or Social Exclusion"), moet iemand in één van de volgende drie situaties terechtkomen:

- Monetair armoederisico (AROP): In 2024 had 11,40 procent van de Belgische bevolking een inkomen dat onder de armoededrempel viel.
- Lage werkintensiteit (LWI): 11,40 procent van de bevolking woont in een huishouden waar de volwassenen op beroepsactieve leeftijd de afgelopen 12 maanden slechts beperkt hebben gewerkt, wat neerkomt op minder dan 20 procent van hun totale potentieel.
- Ernstige materiële en sociale deprivatie (SMSD): 6,20 procent van de bevolking kampt met ernstige materiële en sociale deprivatie, wat betekent dat ze niet in staat zijn om bepaalde dagelijkse uitgaven te maken (rekeningen betalen, versleten meubilair vervangen, regelmatig uitstappen maken...), die essentieel zijn voor het handhaven van een acceptabele levensstandaard.

2.3 Generatiearmoede

Het zou gemiddeld vier generaties duren om uit armoede op te klimmen om tot de middenklasse te behoren in België. Doordat er in België een breed en stevig sociaal vangnet bestaat en er een lage inkomensongelijkheid is, zorgt dit ervoor dat de beste kansen geboden worden. Het verbeteren van de sociale ladder is dan ook een combinatie van de keuze tussen meer kansen te geven en meer sociale bescherming uit te bouwen volgens econoom Caroline Ven (2018).

Laaggeschooldheid is een determinerende negatieve factor voor kansarmoede. Daardoor is de juiste studiekeuze het startpunt om het beste niveau naar boven te halen bij het kind. De oplossing

hiervoor is een aangepast programma, op maat en rekening houdend met de talenten van het kind, uit te stippelen. Door deze individuelere aanpak kan iedereen zijn talent ontdekken en de sociale ladder versterken (Ven, 2018, z.p.).

2.4 Jongerenarmoede of sociale uitsluiting

Het artikel van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over armoede bij kinderen, jongeren en hun gezin zet enkele cruciale elementen op een rij. Onder 0-15-jarigen is het armoederisico in België 17,90 procent, bij 16-24-jarigen zelfs 22,10 procent wat hoger is dan het algemene bevolkingsgemiddelde van 15,90 procent.

Armoede onder jongeren hangt sterk samen met het gezinstype (grote gezinnen, eenoudergezinnen, migrantengezinnen) en met het al dan niet deelnemen van ouders aan de arbeidsmarkt ("Armoede van kinderen, jongeren en hun gezin", z.d., z.p.).

Volgens de website Netwerk tegen armoede wil de Vlaamse regering de algemene werkzaamheidsgraad van de bevolking op beroepsactieve leeftijd verhogen naar 80 procent, het beleid stemt af op het activeren van de niet-beroepsactieve bevolking. Hier valt de groep NEET-jongeren (Not in Education, Employment or Training) onder, dit zijn jongeren tussen 15 en 24 jaar die geen regulier of ander onderwijs volgen en niet werken, ook niet als jobstudent. Deze groep loopt een risico op langdurige werkloosheid of maatschappelijke uitsluiting ("Jongeren in kwetsbare situaties: Een moeizame transitie naar de arbeidsmarkt", z.d., z.p.).

In 2021 bedroeg het NEET-ratio 6 procent voor Vlaanderen en steeg dit naar 7,30 procent in 2023. De NEET-ratio staat voor de verhouding tussen het aantal NEET-jongeren ten opzichte van het totale aantal jongeren, die zich niet in een NEET-situatie bevinden ("Trendrapport 2024 kwetsbare groepen op de Vlaamse arbeidsmarkt", z.d., z.p.).

In het artikel "De afstand tussen jongeren in een NEET-situatie en de arbeidsmarkt" (Over Werk 2022 nr. 1) willen de auteurs niet alleen cijfers geven, maar vooral inzicht krijgen in wat het betekent dat NEET-jongeren een afstand tot de arbeidsmarkt ervaren, bekeken vanuit het perspectief van begeleiders die met deze jongeren werken.

Jongeren in een NEET-situatie ervaren vaak meerdere belemmeringen: denk aan financiële problemen, onvoldoende sociale netwerken, beperkte mobiliteit, mentale gezondheidsproblemen of een tekort aan zelfvertrouwen. Deze randvoorwaarden vormen vaak grotere belemmeringen dan het enkel ontbreken van werk of opleiding, omdat ze ervoor zorgen dat jongeren niet in staat zijn om zich op een stabiele manier op de arbeidsmarkt te bewegen. Jongeren hebben daardoor vaak moeilijk zicht op werk, omdat eerst andere levensbasisvoorwaarden moeten worden vervuld om überhaupt werk te kunnen zoeken of volhouden (Vandamme, & De Cuyper, 2022, z.p.).

Tegelijkertijd blijkt dat de arbeidsmarkt zelf ook een afstand creëert. De complexiteit en veeleisendheid van de arbeidsmarkt, zoals de nood aan specifieke vaardigheden, kennis van hoe vacatures en sollicitaties werken, en de verwachtingen van werkgevers, staan vaak ver af van wat deze jongeren op dat moment kunnen bieden (Vandamme, & De Cuyper, 2022, z.p.).

Begeleiders benadrukken verder dat deze twee kanten elkaar negatief kunnen versterken. Problemen aan de jongerenzijde kunnen hun gevoel versterken dat werk "niets voor hen is", wat

ontmoediging en verder terugtrekken veroorzaakt. Tegelijk moeten jongeren die al moeite hebben met randvoorwaarden vaak eerst deze basisproblemen aanpakken voordat ze succesvol kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt. Daarom pleiten begeleiders juist voor een tweezijdige aanpak: het verkleinen van de afstand betekent niet alleen jongeren ondersteunen in hun persoonlijke omstandigheden en vaardigheden, maar ook de arbeidsmarkt en werkgevers helpen om drempels te verlagen, realistische verwachtingen te vormen en zich beter in te leven in de situatie van deze jongeren (Vandamme, & De Cuyper, 2022, z.p.).

2.5 Belang van een diploma op de arbeidsmarkt

Volgens de resultaten van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) was in 2024 5,80 procent van de Vlaamse jongeren tussen 18 en 24 jaar een vroegtijdige schoolverlater. Dit betekent dat deze jongeren geen secundair diploma hebben behaald en in de vier weken voorafgaand aan de bevraging geen onderwijs of opleiding volgden, waardoor ze niet actief onderwijs of vorming volgden op dat moment. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters is de afgelopen decennia duidelijk gedaald: in 1999 was dit nog 13,60 procent van de 18- tot 24-jarigen, wat een dalende trend laat zien over de tijd. Daarnaast zijn er verschillen tussen geslachten: het percentage vroegtijdige schoolverlaters was in 2024 hoger bij mannen (7,60 procent) dan bij vrouwen (4,00 procent). Ook in internationale en regionale vergelijking scoort Vlaanderen relatief goed: het aandeel in het Vlaams Gewest (5,80 procent) ligt lager dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,80 procent), in Wallonië (8,10 procent) en het Belgische gemiddelde (7,00 procent), terwijl het EU27-gemiddelde rond de 9,30 procent ligt (Statistiek Vlaanderen, z.d.).

Een diploma wordt vaak gezien als bewijs dat je de nodige kennis en vaardigheden hebt in een bepaald vakgebied en toont aan werkgevers dat je een functie goed kunt uitvoeren. Het helpt je om je te onderscheiden van andere sollicitanten en vergroot je kansen op werk, vooral in sectoren waar specifieke kwalificaties vereist zijn. Met een diploma kun je sneller doorgroeien in je loopbaan en toegang krijgen tot interessante en goed betaalde jobs, waaronder functies waarvoor zonder diploma nauwelijks mogelijkheden zijn. Tijdens je opleiding doe je niet alleen vakinhoudelijke kennis op, maar bouw je ook een netwerk op van medestudenten, docenten en andere professionals, wat later waardevol kan zijn bij het zoeken naar werk. Het behalen van een diploma vraagt discipline en doorzettingsvermogen, wat bijdraagt aan je persoonlijke ontwikkeling en laat zien dat je gemotiveerd bent. In veel sectoren is een diploma zelfs een vereiste om door te groeien naar hogere of leidinggevende posities (Indeed Editorial Team, z.d.).

Ook zonder diploma zijn er verschillende manieren om je positie op de arbeidsmarkt te versterken. Werkervaring speelt daarbij een belangrijke rol en kan worden opgedaan via stages, studentenjobs, bijbanen of vrijwilligerswerk. Deze ervaringen tonen aan dat je bereid bent te leren en verantwoordelijkheid te nemen. Daarnaast kun je je vaardigheden verder ontwikkelen door het volgen van korte opleidingen, online cursussen of trainingen, waarmee je specifieke en actuele kennis verwerft die interessant is voor werkgevers. Het opbouwen van een sterk professioneel netwerk is eveneens essentieel; door contacten te leggen met collega's, werkgevers en mensen uit de sector vergroot je je kansen op werk en nieuwe mogelijkheden. Verder is het belangrijk om je talenten en je competenties duidelijk te kunnen aantonen, bijvoorbeeld via een portfolio, praktijkvoorbeelden of aanbevelingen. Door gemotiveerd te zijn, initiatief te tonen en jezelf

voortdurend te blijven ontwikkelen, kun je ook zonder diploma een overtuigend profiel opbouwen en succesvol zijn in je loopbaan (Indeed Editorial Team, z.d.).

Volgens de Vlaamse overheid (z.d.) kan je in Vlaanderen een diploma secundair onderwijs op verschillende manieren behalen. De meest gebruikelijke route is via een schoolopleiding, wat kan in het voltijds gewoon secundair onderwijs of in het buitengewoon secundair onderwijs voor jongeren met een beperking. Tot en met het schooljaar 2024-2025 kon dit ook via leertijd of deeltijds beroepssecundair onderwijs, en vanaf 2025-2026 werd dit vervangen door duaal leren.

Daarnaast is het in België mogelijk om een diploma te behalen via huisonderwijs en de examencommissie, waarbij je zelf studeert en examens aflegt zonder traditionele lessen. Dit kan soms sneller zijn dan via de reguliere schoolroute. Voor volwassenen die hun diploma nog willen behalen, zijn er speciale volwassenenonderwijstrajecten, eventueel gecombineerd met een graduaatsopleiding of een traject voor erkenning van verworven competenties (EVC), en ook hierbij is deelname aan de examencommissie een optie. Deze verschillende wegen bieden flexibiliteit voor jongeren en volwassenen om alsnog een secundair diploma te behalen, zelfs buiten het traditionele schoolsysteem (Vlaamse overheid, z.d.).

Via VDAB (z.d.) kunnen werkzoekenden gratis een diploma secundair of hoger onderwijs behalen door opnieuw te studeren aan een school, hogeschool, universiteit of in het volwassenenonderwijs, zodat ze hun loopbaanacties zelf in handen nemen. VDAB betaalt het inschrijvingsgeld en vergoedt de kosten van leermateriaal, en je kunt zelfs verplaatsings- of kinderopvangvergoedingen krijgen, maar als je een uitkering ontvangt kan die tijdens je studie verminderen of wegvallen, afhankelijk van de voorwaarden. Het aanbod omvat een breed scala aan erkende studies die voorbereiden op knelpuntberoepen, waar veel vraag naar is op de arbeidsmarkt. De opleidingen zijn gratis voor werkzoekenden en leiden tot een diploma dat je kansen op werk vergroot, maar je moet ingeschreven zijn bij VDAB, voltijds opleidingen willen volgen en slagen voor een screening om te bepalen of je geschikt bent voor de gekozen studie. Tijdens de opleiding bekijkt VDAB ook of je studie vordert; als dat niet zo is, kan je traject stopgezet worden.

Daarnaast biedt VDAB ook een individuele beroepsopleiding (IBO) aan, een traject waarbij werkzoekenden tegelijk leren en werken bij een werkgever. Tijdens een IBO volgt de deelnemer een opleidingstraject op maat, terwijl hij of zij praktisch aan de slag gaat in een bedrijf, zodat de opgedane kennis meteen in de praktijk kan worden toegepast. De werkgever ontvangt een financiële tegemoetkoming van VDAB, wat het aantrekkelijk maakt om een IBO-traject aan te bieden. Dit systeem helpt werkzoekenden om gerichte werkervaring op te doen in een specifiek beroep en tegelijkertijd een diploma of een erkend certificaat te behalen, waardoor hun kansen op de arbeidsmarkt aanzienlijk verbeteren. VDAB begeleidt zowel de werkzoekende als de werkgever tijdens het hele traject om het succes van de opleiding te verzekeren (VDAB, z.d.).

Het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) benadrukt dat er in Vlaanderen meerdere paden bestaan om een diploma secundair onderwijs te behalen, zoals het regulier secundair onderwijs, tweedekansleerwegen (zoals volwassenenonderwijs) en de examencommissie voor wie om diverse redenen uitvalt of later terugkeert naar onderwijs. VLOR signaleert dat het onderwijslandschap te versnipperd is: aanbieders van deze verschillende trajecten kennen elkaar onvoldoende en werken te weinig samen, waardoor jongeren en volwassenen die risico lopen vroegtijdig uit te stromen of

al uitgestroomd zijn, te weinig gestroomlijnde ondersteuning krijgen om alsnog een diploma te behalen. Het advies pleit daarom voor meer samenwerking en kennisuitwisseling tussen scholen, centra voor volwassenenonderwijs, de examencommissie en begeleidingsdiensten, zodat lerenden beter geïnformeerd en begeleid worden naar het traject dat het best bij hen past. Ook benadrukt VLOR het belang van effectieve trajectbegeleiding en duidelijke rolverdeling, en vraagt het de overheid om de bestaande structuren verder te versterken in plaats van nieuwe organisaties op te richten, zodat flexibele en op maat gemaakte leerwegen optimaal benut worden en de kans op een onderwijskwalificatie voor iedereen toeneemt (Vlaamse Onderwijsraad, 2021).

2.6 Praktijkgerichte toepassing

Vanuit het perspectief van Tom wordt duidelijk hoe verschillende factoren samen zijn risico op armoede, afstand tot de arbeidsmarkt en een NEET-situatie vergroten. Tom beschikt niet over een eigen inkomen en heeft slechts een beperkt spaarsaldo, waardoor hij financieel afhankelijk blijft van zijn moeder. Tegelijk wordt van hem verwacht dat hij stappen zet richting zelfstandig wonen, zoals het voorzien van een hoge huurwaarborg, zonder dat hij over voldoende middelen beschikt. Zijn woonsituatie is instabiel en onaangepast, aangezien hij geen eigen kamer heeft en in de leefruimte op een luchtmatras slaapt.

Daarnaast stopte Tom met school zonder een diploma secundair onderwijs te behalen, wat zijn kansen op de arbeidsmarkt sterk beperkt. Hoewel hij start met werkbegeleiding bij VDAB, is hij niet aan het werk en volgt hij geen opleiding, waardoor hij zich in een NEET-situatie bevindt. De begeleiding is beperkt in tijd en intensiteit en biedt onvoldoende ondersteuning bij financiële en administratieve vaardigheden.

Ook sociaal is Tom kwetsbaar. Hij heeft nauwelijks contact met zijn vader, familie of vrienden en beschikt over een zeer beperkt sociaal netwerk. Hij vertoont ook passief gedrag doordat hij veel aan het gamen is en afwezig is tijdens het gesprek. Mogelijks is er emotionele en psychosociale belasting door zijn verblijf in de instelling en door de verschillende relatiebreuken van de moeder. Deze sociale isolatie vergroot het risico op uitsluiting en bemoeilijkt zijn overgang naar volwassenheid.

2.7 Besluit

Het Model Vranken is een theoretisch verklaringsschema dat in Vlaanderen door Jan Vranken aan het eind van de jaren '70 werd ontwikkeld om verschillende manieren te duiden waarop armoede wordt begrepen en geanalyseerd. Het model onderscheidt vier armoedemodellen, gebaseerd op twee assen: de plaats van de oorzaak (individueel versus maatschappelijk) en de aard van de oorzaak (intern, zoals schuld, versus extern, zoals ongevallen). In het individuele schuldmodel wordt armoede toegeschreven aan persoonlijke tekortkomingen of vermeende luiheid van de armen zelf. Het individuele ongevalmodel wijst armoede toe aan externe tegenslagen die een persoon overkomen, zoals ziekte of het overlijden van een kostwinner. De maatschappelijke varianten omvatten het maatschappelijk schuld- of structureelmodel, dat armoede ziet als ingebed in de maatschappelijke ordening en niet simpelweg als een individueel falen, en het maatschappelijk ongeval- of conjunctureel model, dat armoede verklaart door maatschappelijke veranderingen of

economische schokken. Het model benadrukt dat armoede niet eenduidig te verklaren is en dat de gekozen verklaring direct invloed heeft op de manier waarop beleid en interventies worden vormgegeven, variërend van individuele aanpak tot structurele maatschappelijke veranderingen (Vranken, z.d.).

Hierdoor dient armoede als multifactorieel bekeken te worden en wordt dit bepaald door contextuele en maatschappelijke factoren (werkzekerheid, gezondheid, gezinssituatie, uitsluitingsmechanismen, betaalbare woningen...), maar we willen ook eens kijken naar wat onderwijs zou kunnen betekenen als het gaat over financiële geletterdheid.

Hoofdstuk 3 Leren omgaan met geld: waar samenleving en onderwijs kunnen helpen?

Jongeren beschikken vaak over beperkte financiële kennis, mede doordat ouders hun rol als financiële opvoeder onvoldoende opnemen. Onderwijs kan hierin een ondersteunende rol spelen: in Vlaanderen zijn economische en financiële sleutelcompetenties opgenomen in de vakoverschrijdende eindtermen van het secundair onderwijs, gericht op het functioneren in de samenleving en de voorbereiding op de arbeidsmarkt. Recente onderzoeken, zoals PISA en studies van Febelfin, tonen dat Vlaamse jongeren relatief goed scoren, maar dat bepaalde groepen, zoals leerlingen uit beroepssecundair onderwijs of jongeren met een migratieachtergrond, achterblijven. Dit hoofdstuk bespreekt de definitie en het belang van financiële geletterdheid, de invloed van ouders en onderwijs, en de uitkomsten van empirisch onderzoek, met speciale aandacht voor jongeren die onvoldoende ondersteuning vanuit hun gezin krijgen en daardoor een verhoogd risico lopen op financiële kwetsbaarheid en sociale uitsluiting.

3.1 Financiële geletterdheid bij jongeren

Leren omgaan met geld impliceert meer dan een positief saldo of break even op het einde van de maand te bekomen. In de wetenschappelijke PISA-studie wordt “omgaan met geld” omschreven als financiële geletterdheid. In deze invalshoek beschrijf ik de definitie van OESO in verband met dit begrip en heb ik enkele onderzoeken geanalyseerd over de prestaties van jongeren, alsook de rol van de ouders en de omgeving in functie van financiële geletterdheid.

De ondersteunende rol van het onderwijs draagt ook zijn steentje bij, in hoeverre bepaalt dit een versteviging van de basis van financiële geletterdheid bij jongeren? Daarvoor dient eerst gekeken te worden hoe het onderwijs in Vlaanderen via wetgeving vastgelegd is, alsook de onderverdeling en de structuur van secundair onderwijs opgebouwd is.

3.1.1 Definitie

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) definieert “financiële geletterdheid” als: “het proces waarbij consumenten/beleggers hun kennis over financiële producten, begrippen en risico’s verbeteren en door middel van informatie, scholing of objectieve adviezen de nodige vaardigheden en het vereiste vertrouwen verwerven om financiële risico’s en opportuniteiten te onderkennen, doordachte keuzes te maken, te ontdekken waar ze voor bijstand kunnen aankloppen en andere efficiënte initiatieven te nemen om hun financieel welzijn te verbeteren” (“Financiële geletterdheid”, 2013).

Het gaat hier dus naast leren omgaan met geld ook om doordachte, toekomstgerichte keuzes te kunnen maken.

3.1.2 Het belang van financiële geletterdheid

Door financieel geletterd te zijn heeft het individu een beter vermogen om kennis, inzicht, vaardigheden en waarden toe te passen in een financiële context om geïnformeerde en effectieve beslissingen te nemen waardoor er een positieve impact is op zichzelf, zijn familie, de bredere

gemeenschap en het milieu. Hierin investeren voorkomt stress in financiële aangelegenheden en verbetert het algehele welzijn, waardoor de financiële status ook verbetert. De financiële analfabeet is gemakkelijker beïnvloedbaar en kan zelfs bedrogen worden. Dit kan leiden tot onvermogenheid en weegt op het budget van iedereen. Doordat het individu op latere leeftijd onvoldoende heeft opgebouwd om te voorzien in zijn levensonderhoud bij pensionering of als een levensgebeurtenis zorgt voor een breuk in de inkomstenstroom, stijgt hierdoor de uitgaven voor de sociale zekerheid (“Waarom is financiële educatie zo belangrijk?”, 2019).

3.1.3 Onderzoek “Jongeren en geld” conclusies

Het onderzoeksbureau Indiville voerde in opdracht van Febelfin, de Belgische federatie van de financiële sector, het onderzoek “Jongeren en geld” uit voor het uitbreken van de coronacrisis bij 2.000 jongeren tussen de 15 en 30 jaar oud. Daaruit blijkt dat vier op de tien van de Belgische jongvolwassenen soms wakker ligt van zijn financiële situatie, terwijl 16 procent van de jongeren zich nooit zorgen maakt over geldgebrek.

De aard van de geldzorgen is ook sterk leeftijdsgebonden:

- 15- tot 19-jarigen maken zich vooral zorgen over voldoende geld voor nieuwe kleren (34 procent), voor hobby's (33 procent) en voor feestjes (28 procent).
- 20- tot 30-jarigen hebben geldzorgen die te maken hebben met het kunnen betalen van de huur of afbetaling van een huis of appartement. Wie niet studeert en nog thuis woont, maakt zich hoofdzakelijk zorgen over het kunnen afbetalen van een auto en andere kosten.

In het onderzoek wordt er ook getoetst naar de financiële kennis van de jongeren. Hieruit blijkt dat jongeren weinig weten over hun geldzaken. Slechts 27 procent geeft zichzelf een hoge score als het gaat over financiële kennis. Vooral over lenen, verzekeren, pensioensparen en belastingen weten jongeren weinig.

Financiële kennis hangt sterk samen met financiële betrokkenheid: is deze kennis hoog dan is men vaker betrokken/goed op de hoogte van zijn financiën, bij financiële problemen bereikt de betrokkenheid een dieptepunt. Slecht bij 42 procent is dat het geval.

Er wordt ook navraag gedaan over de rol van de ouders in verband met praten over geld. Dit komt te weinig aanbod doordat de ouders dit onderwerp niet graag bespreken: zeggen hoeveel je verdient, hoeveel je uitgeeft en hoeveel er op je spaarboekje staat, lijkt volgens het onderzoek nog steeds taboe. Volgens de Gezinsbond maakt dit het moeilijk voor jongeren om te leren omgaan met geld en financiële kennis op te bouwen doordat de ouders hun rol als financiële opvoeder te weinig opnemen.

Daarom is Febelfin vragende partij om financiële educatie zo ruim mogelijk op te nemen in de eindtermen van het middelbaar onderwijs (“Bijna helft van de jongeren piekert over geld”, 2020).

3.1.4 PISA-onderzoeken

Op initiatief van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) is er een internationaal vergelijkend onderzoek opgesteld, namelijk Programme for International Student Assessment (PISA). Sinds 2000 neemt men dit onderzoek elke drie jaar af bij 15-jarigen op het

gebied van leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid in verschillende OESO- en partnerlanden.

Men maakt geen onderscheid in het soort onderwijssysteem waarin de leerling zich bevindt. Naast een test krijgen zowel leerlingen als schooldirectie ook een vragenlijst om in te vullen. Per cyclus staat 1 domein extra in de kijker en komen de andere 2 domeinen in beperktere mate aan bod ("PISA", z.d., z.p.).

Sinds het onderzoek PISA2012 wordt ook de financiële geletterdheid bij 15-jarigen in zowel geïndustrialiseerde landen als in groei landen gemeten. Vlaanderen nam deel aan de optionele component financiële geletterdheid in PISA2012- en PISA2015-onderzoeken, maar niet aan dit onderdeel in het onderzoek PISA2018. Financiële geletterdheid omschrijft men als het nagaan of jongeren kunnen functioneren in de samenleving door kennis en vaardigheden aangaande geldzaken te testen in deze onderzoeken. Op basis van de score die de jongeren behalen op de test, classificeert men de resultaten in vijf niveaus. Het basisniveau (niveau 2) is het niveau dat bereikt moet worden door de leerlingen om goed mee te kunnen functioneren in de maatschappij. Niveau 5 is het hoogste niveau dat behaald kan worden. Doordat de resultaten over twee onderzoeken gaan, kan men nu nog geen trend op lange termijn bestuderen en moeten de resultaten voorzichtig geïnterpreteerd worden (Cooreman, 2018, p. 4).

PISA2015 toonde aan dat 24,00 procent van de Vlaamse jeugd niveau 5 haalde, dit is een lichte stijging ten opzichte van PISA2012 waar men 19,70 procent behaalde. Het percentage van PISA2015 lag ook hoger dan het OECD-gemiddelde, wat namelijk 11,80 procent bedroeg. Zowel in PISA2012 als in PISA2015 scoorde Vlaanderen het hoogste percentage toppresterders (niveau 5 behalen).

12,00 procent van de Vlaamse jongeren behaalden het basisniveau (niveau 2) niet, wat bleek uit de cijfers van PISA2015. Ten opzichte van PISA2012 was er een significante stijging van 3,00 procent waarneembaar. Dit impliceerde dat er in Vlaanderen meer laagpresterders voor financiële geletterdheid aanwezig waren in 2015 in vergelijking met 2012. Ondanks dit hoge percentage scoorde Vlaanderen toch beter dan het OECD-gemiddelde, waar dit percentage 22,30 procent bedroeg in 2015.

Enkele interessante waarnemingen kwamen naar voren:

- Het bezitten van een bankkaart bevordert de financiële geletterdheid positief bij jongeren. Dit kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. Het is mogelijk dat het hebben van kennis en het bezitten van vaardigheden over financiële producten jongeren kan aanmoedigen om hun eerste stappen in de financiële wereld te zetten. Een andere mogelijkheid is dat het hebben van een financieel product de jongeren aanmoedigt om zich meer te verdiepen in financiële kwesties.
- ASO-leerlingen scoorden het sterkst voor financiële geletterdheid, gevolgd door de TSO- en KSO-leerlingen. De BSO- en DBSO-leerlingen scoorden veel slechter dan de andere onderwijsvormen.
- Jongeren die een andere thuistaal hebben dan het Nederlands scoorden doorgaans slechter op vlak van financiële geletterdheid omdat kennis van het Nederlands sterk gerelateerd is met andere vaardigheden, zoals wiskundige geletterdheid en

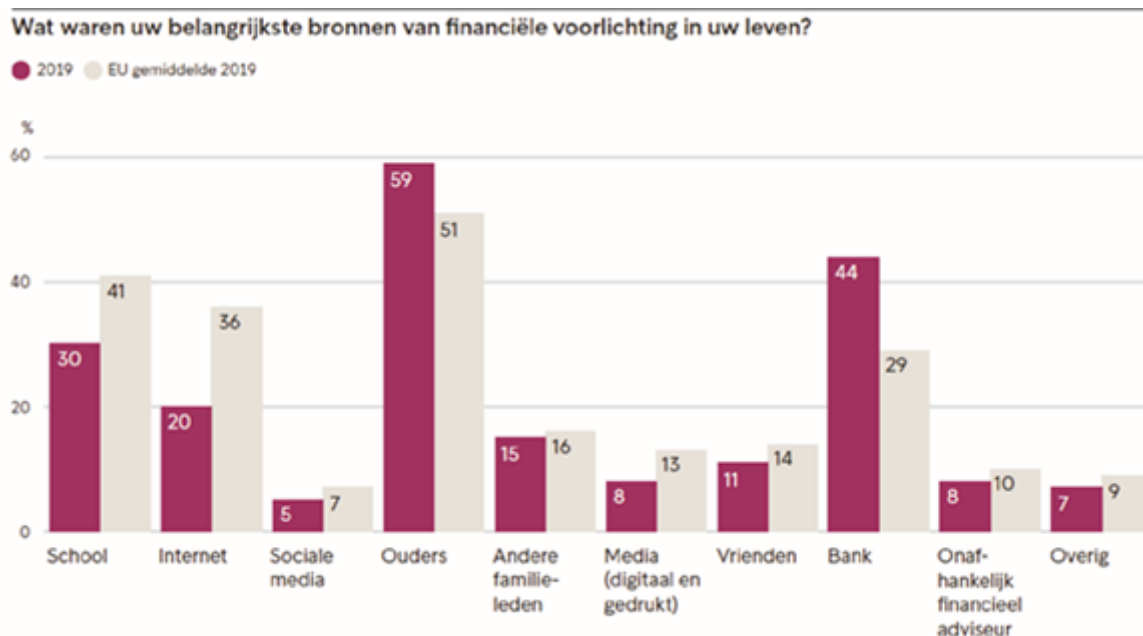
leesvaardigheid. Het is mogelijk dat deze jongeren een andere vorm van financiële educatie meekrijgen van hun ouders (Cooreman, 2018, p. 5).

3.2 Ouder(s) als financiële opvoeder

3.2.1 Barometer van Financiële Gezondheid

In 2017 werd Intrum opgericht door de fusie van Intrum Justitia en Lindorff. Hierdoor werd het bedrijf de marktleider in kredietbeheeronderneming met een zeer brede expertise in schuldvorderingsdiensten in 24 Europese landen en Latijns-Amerika (Brazilië). Men ondervroeg in 2019 bij 24.004 Europese consumenten waarvan 1.004 Belgische consumenten om de juiste definities aan financiële termen te koppelen. Met volgende zaken werd er rekening gehouden: het vermogen om rekeningen op tijd te betalen, de kredietvrijheid, sparen voor de toekomst en financiële geletterdheid.

Uit de Barometer van Financiële Gezondheid blijkt dat België slecht scoort op vlak van financiële geletterdheid met slechts een zeventiende plaats en daarmee ook onder het Europese gemiddelde eindigt. Volgens Guy Colpaert, CEO van financiële dienstverlener Intrum, is er een inhaalbeweging nodig op het vlak van financiële opleiding van leerlingen in de scholen. De ondervraagden gaven aan hun financiële voorlichting hoofdzakelijk, en merkkelijk meer dan de gemiddelde Europeaan, te halen bij de ouders en bij de bank zoals weergegeven in onderstaande grafiek ("Financiële geletterdheid Belgen bij de laagste van Europa", 2019).

Vermits de ouders bron nummer één zijn als het over financiële vaardigheden aanleren gaat, dienen zij ondersteund te worden in financiële opvoeding om zo een belangrijke preventieve waarde te worden.

3.2.2 Onderzoek naar de financiële geletterdheidscompetenties van ouders in armoede

Het doel van het onderzoek naar financiële geletterdheidscompetenties van mensen in armoede (De Beckker, Smits, Maldonado Vermeersch, & De Witte, 2020, p. 5) is om beter zicht te krijgen op financiële laaggeletterdheid in Vlaanderen, meer specifiek bij personen in armoede. Dit onderzoek baseert zich op de OESO-enquête van 2015 die aantoont dat ruim één derde van de Vlaamse volwassenen laag scoort op financiële kennis, financiële vaardigheden of financiële attitudes. Eén op de twintig volwassenen scoort laag op alle drie die dimensies en kan als financieel laaggeletterd worden beschouwd.

De componenten financiële kennis, financieel gedrag en financiële attitude zorgen voor verschillen in het niveau van financiële geletterdheid van individuen. Die verschillen kunnen voor een groot stuk verklaard worden door bepaalde determinanten:

- *Socio-economische factoren*: leeftijd, gender, de manier waarop de maatschappij omgaat met hen, opleidingsniveau, arbeidsmarktparticipatie en migratieachtergrond.
- *Financiële socialisatie*: groot deel verworven, vaak op een onbewuste manier, door interactie met andere actoren en via de gewoontes van de groep(en) waarin men leeft; het gezin speelt hierin een belangrijke rol alsook de achtergrond en de graad van het opleidingsniveau van de ouders.
- *Cultuur*: de verzameling van gewoontes en waarden die van generatie op generatie worden overgedragen en de invloed hiervan op de inwoners van een land of streek.
- *Persoonlijke karakteristieken*: de mate waarin iemand levensgebeurtenissen toewijst aan eigen verantwoordelijkheid (interne factor) of aan geluk/lot (externe factor), zelfbeheersing, cognitieve vaardigheden (IQ) voorspellen de manier waarop iemand geld spaart en accumuleert, persoonlijke sleutelvaardigheden alsook sociale vaardigheden en netwerking dragen bij tot financiële geletterdheid.
- *Het beschikken over financiële middelen*: de wisselwerking tussen financiële geletterdheid en financieel gedrag kan leiden tot versterking van kennis, vaardigheden en attitudes op economisch en financieel vlak ongeacht de grootte van de financiële middelen.

Men kan besluiten dat dit onderzoek te weinig data heeft om een grondige analyse te maken over financiële geletterdheid bij mensen in armoede. Daarnaast blijken vragenlijsten die peilen naar de financiële geletterdheidscompetenties van mensen in armoede vaak niet aangepast aan de specifieke situatie van personen in armoede (De Beckker et al., 2020, p. 26-29).

3.2.3 Opvoedingsstijlen in relatie tot geldbeheer

Het artikel "Verschillende opvoedstijlen en hun impact op kinderen" beschrijft vier opvoedstijlen: autoritair, toegeeflijk, democratisch (ook wel autoritatief genoemd) en verwaarlozend, en hoe deze de ontwikkeling van kinderen beïnvloeden. Autoritaire ouders leggen strikte regels op met weinig emotionele warmte, wat kan leiden tot angst en beperkte sociale vaardigheden. Toegeeflijke ouders geven veel vrijheid maar weinig structuur, wat zelfdiscipline kan belemmeren. De democratische stijl balanceert duidelijke regels met betrokkenheid en communicatie en blijkt het meest gunstig voor zelfvertrouwen en sociale vaardigheden van kinderen. Verwaarlozende opvoeding mist zowel steun als structuur, wat vaak schadelijk is voor emotionele ontwikkeling (Tweehuizen, 2025).

Om een financiële opvoeding aan te leren, zal de ouder hierin het beste slagen door een autoritatieve opvoedingsstijl toe te passen. Het is belangrijk om op alle leeftijden met kinderen over geld te praten en hen goede financiële gewoonten aan te leren. Al vanaf 0 tot 6 jaar kunnen ouders kinderen basisbegrippen bijbrengen, zoals het herkennen van eurobiljetten en muntstukken, het verschil in waarde begrijpen en sparen in een spaarvarken, en uitleggen dat niet alles zomaar gekocht kan worden. Vanaf 6 tot 12 jaar leren kinderen lezen, rekenen en schrijven, wat een ideaal moment is om hun eerste zakgeld te geven, samen spaardoelen te bepalen en hen basisvaardigheden zoals prijsvergelijking, kritisch consumeren en het verschil tussen behoeften en wensen aan te leren. Tussen 12 en 18 jaar wordt het relevant om verantwoordelijkheid te geven via een zichtrekening, passend zakgeld en gesprekken over uitgaven zoals kledij, telefoonabonnementen en sociale activiteiten. Voor studenten komen meer complexe keuzes aan bod, zoals studiekosten, kot huren of een eerste auto, en leren ze hun budget maandelijks op te stellen om terugkerende uitgaven in kaart te brengen. De informatie helpt ouders financiële vaardigheden stap voor stap over te brengen en kinderen financieel zelfverzekerd te maken (Wikifin, 2025).

De financiële opvoeding vermindert stress en vergroot het welzijn, zelfvertrouwen en de financiële stabiliteit. Door kennis van budgetteren, sparen en investeren krijgen mensen meer controle over hun geld, wat leidt tot minder angst en betere mentale gezondheid. Het leren plannen van uitgaven en het begrijpen van financiële concepten helpt bij het bereiken van doelen en verhoogt het gevoel van veiligheid. Budgetteren speelt een centrale rol omdat het inzicht geeft in inkomsten en uitgaven, waardoor onverwachte uitgaven beter beheerd kunnen worden. Effectieve financiële opvoeding ondersteunt dus zowel financiële zekerheid als persoonlijk welzijn (ZonZH, 2025).

3.2.4 Belangrijkste transitiemomenten in de levensloop van gezinnen

Volgens de Gezinsbond (2013) zijn er verschillende levensfasen waarin een gezin doorheen de tijd zich in bevindt, elke fase heeft nood aan specifieke financiële kennis om te handelen. Een tegenslag zoals verlies van werk al dan niet door ziekte of ongeval, een scheiding of vroegtijdig overlijden van de partner in de levensloop van gezinnen zorgt voor nood aan specifieke financiële geletterdheid. Enkele andere belangrijke transitiemomenten zijn: zakgeld beheren, eerste studentenjob, bij meerderjarigheid wettelijk bekwaam zijn om eigen tegoeden zelf te beheren, op kot gaan, etc. In hoeverre dien je als ouder je kind voor te bereiden op al die levensfasen waarin het kind al dan niet in terecht gaat komen (Gezinsbond, 2013, p. 6)?

3.3 Sleutelcompetenties Financiële geletterdheid in het Vlaams onderwijs

In de Vlaamse Gemeenschap is het Ministerie voor Onderwijs en Vorming bevoegd voor alle onderwijsniveaus vanaf het kleuteronderwijs. In België geldt de leerplicht voor elk kind van vijf tot achttien jaar en geen schoolplicht. In een decreet, dit is een wet in formele zin op het bestuursniveau van de gemeenschappen en de meeste gewesten gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, vermeldt men de onderwijsdoelen (“Onderwijsdoelen”, z.d., z.p.).

Er bestaan drie onderwijsnetten in het officieel onderwijs in Vlaanderen waar het schoolbestuur verantwoordelijk is voor één of meerdere scholen met een ruime autonomie en een vrije keuze in onder andere onderwijsmethoden, leerplannen, etc. Er is een uitgebreide keuze aan verschillende

opties en studierichtingen in het secundair onderwijs. Het algemeen secundair onderwijs (ASO) zorgt voor een stevige basis voor het volgen van hoger onderwijs. Na het technisch (TSO) en kunst secundair onderwijs (KSO) kan een leerling een beroep uitoefenen of overstappen naar hoger onderwijs. Het beroeps secundair onderwijs (BSO) concentreert zich op het aanleren van een specifiek beroep (Eurydice, z.d., z.p.).

3.3.1 Onderwijsdoelen in functie van financiële geletterdheid

De doelstelling van het Vlaamse onderwijs is dat jongeren in het secundair onderwijs (sleutel)competenties ontwikkelen die bijdragen tot hun persoonlijke ontwikkelingen en hen toelaten om autonoom en interactief in de samenleving te functioneren en er een bijdrage aan te leveren. Dat veronderstelt: overdracht van kennis, inzicht, vaardigheden, attitudes en waarden tussen generaties maar ook het kritisch overstijgen van trends. Daarnaast bereidt het secundair onderwijs de jongeren ook voor op het functioneren op de arbeidsmarkt en/of het doorstromen naar het hoger onderwijs en vervolgopleidingen (“Onderwijsdoelen”, z.d., z.p.).

In het decreet (2020) (zie bijlage A) valt de financiële geletterdheid onder punt 11 de economische en financiële sleutelcompetentie en vertoont een sterke samenhang met de sleutelcompetentie “Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties”. Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomenswerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten is één van de bouwstenen van deze sleutelcompetentie.

Deze competenties rond economische en financiële geletterdheid beogen leerlingen inzicht te laten verwerven in hoe financiële keuzes hun leven op korte en lange termijn beïnvloeden. Ze leren kritisch omgaan met consumptie, inkomen, wonen, sparen, beleggen en maatschappelijke verantwoordelijkheid, met het oog op een gezond en duurzaam financieel beheer.

Een eerste focus ligt op wonen, waarbij leerlingen huurovereenkomsten analyseren. Ze verwerven kennis over rechten en plichten van huurder en verhuurder, huurprijs, bijkomende kosten, huurwaarborg, indexering en relevante ondersteunende instanties. Daarnaast leren ze de financiering van vastgoed begrijpen, met aandacht voor hypothecaire leningen, rentevormen, aflossingstabellen, verzekeringen en zowel eenmalige als terugkerende kosten zoals notariskosten en onroerende voorheffing.

Verder ontwikkelen leerlingen vaardigheden om een persoonlijk en gezinsbudget op te stellen en aan te passen aan veranderende levenssituaties, zoals alleen wonen, samenleven of gezinsuitbreiding. Ze leren inkomsten en uitgaven structureren, spaardoelen formuleren, rekening houden met verzekeringen en pensioenopbouw, en hun administratie (ook digitaal) beheren. Hierbij speelt ook de affectieve dimensie een rol: leerlingen handelen vanuit persoonlijke waarden en leren omgaan met financiële spanningen en keuzes.

Daarnaast vergelijken leerlingen spaar- en beleggingsvormen op basis van risico, rendement en beschikbaarheid. Ze maken kennis met verschillende producten, beleggersprofielen en actuele ontwikkelingen zoals cryptomunten, en leren geïnformeerde keuzes maken.

De competenties omvatten ook inzicht in de juridische en financiële gevolgen van meerderjarigheid, zoals aansprakelijkheid, samenlevingsvormen, administratie en de impact van wanbetalingen, vooral in de context van werken en zelfstandig wonen.

Tot slot analyseren leerlingen de maatschappelijke rol van ondernemingen en organisaties, met aandacht voor maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen, ondernemerschap en de link met de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's). Zo leren ze economische activiteiten plaatsen binnen een bredere maatschappelijke en ethische context (Vlaamse regering, 2020, p. 69-71).

De vergelijking tussen het decreet van 2020 en het huidige GO! -leerplan basisvorming toont aan dat de inhoud van financiële geletterdheid grotendeels onveranderd is gebleven. De belangrijkste thema's, waaronder budgetbeheer, wonen, sparen, beleggen en verantwoord financieel handelen, blijven centraal staan. Wat echter verandert, is de wijze waarop deze doelen worden geformuleerd: het leerplan is eenvoudiger en beter afgestemd op wat leerlingen op een effectieve manier moeten kunnen gebruiken. Dit geeft leerkrachten de mogelijkheid om financiële onderwerpen te verbinden aan actuele en realistische situaties, zonder de oorspronkelijke doelstellingen uit het decreet los te laten (Gemeenschapsonderwijs [GO!], 2025).

3.3.2 Aanvullingen op de onderwijsdoelen

Volgende thema's komen niet expliciet aan bod in het leerprogramma: consumentenrecht, prijs-kwaliteitsverhouding, beïnvloeding van koopgedrag via reclame en andere verkoopspraktijken. Ook invloed van peers en sociale media kennen en begrijpen van goederen, diensten en financiële producten. Veilig betalen, courante betaalmiddelen, persoonlijke administratie, lenen, sparen, rente, schuld en fraude. Deze thema's zijn belangrijk om leerlingen inzicht aan te leren om hun consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten onder de loep te nemen en de budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te kunnen schatten.

Daarnaast is het duiden van de werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol belangrijk. Deze nodige kennis en inzichten dienen dan ook nog eens gelinkt te worden aan de rol van de overheid in de maatschappij (infrastructuur, uitkeringen, belastingen, veiligheid, onderwijs), zodat de leerling de informatie in een correct en volledig kader kan plaatsen (KlasCement, z.d.).

De economische en financiële sleutelcompetentie valt onder de vakoverschrijdende eindtermen, afgekort VOETEN, voor het secundair onderwijs. Hierdoor is er enkel een inspanningsverplichting van de secundaire scholen om deze eindtermen te bereiken, bij vakgebonden eindtermen dienen de eindtermen wel behaald te worden. De secundaire scholen kunnen zelf beslissen op welke manier ze eraan werken (Cooreman, 2018, p.6).

3.4 Besluit

Uit het onderzoek blijkt dat niet alle jongeren voldoende ondersteuning krijgen vanuit hun gezin. De rol als financiële opvoeder door de ouder beschermt jongeren sterk tegen risicogedrag, maar ontbreekt soms door gebrek aan tijd, kennis of stabiliteit in het gezin. Daardoor wordt het nog belangrijker dat het onderwijs en de maatschappelijke organisaties een ondersteunende rol invullen en aanvullen waar de ouder in te kort komt. Het onderwijs in Vlaanderen heeft al stappen

gezet door financiële geletterdheid op te nemen in de vakoverschrijdende eindtermen voor het secundair onderwijs. Jongeren uit bepaalde doelgroepen, zoals jongeren uit het beroepsonderwijs of met een migratieachtergrond blijven vaak achter. Als ouders niet genoeg kunnen helpen met de financiële opvoeding, is het van belang dat het onderwijs en de sociale hulpverlening deze rol deels overnemen. Het is daarom belangrijk dat iedereen samenwerkt: ouders, scholen en sociale hulpverlening (OCMW, CAW, ...) moeten samen zorgen dat jongeren meer leren over geld. Zo krijgen jongeren de juiste kennis en vaardigheden om later goed met hun geld om te gaan en financieel stabiel te worden.

Hoofdstuk 4 Hulpverlening en welzijn

De analyse van het hulpverlenings- en welzijnsaanbod voor jongeren komt aan bod in dit hoofdstuk. In Vlaanderen zijn er verschillende diensten die jongeren helpen bij hun psychosociale welzijn, zelfredzaamheid, het versterken van hun netwerk, hun overgang naar zelfstandig wonen en het wegwijs maken naar financiële en maatschappelijke hulp. Het betreft zowel laagdrempelig als gespecialiseerd aanbod met een meer uitgebreide vorm van ondersteuning.

Daarnaast benadrukt het beleidskader Actieplan jongvolwassenen hoe essentieel het is om de jeugdhulp voort te zetten voor jongvolwassenen die de overgang van minderjarigheid naar volwassenheid bereikt hebben. Deze overgangperiode leidt tot grotere kwetsbaarheden, vooral voor jongeren die een hulpverleningstraject volgen. Om die reden wordt er gestreefd naar een goede afstemming tussen jeugdhulp en volwassenenhulp, zodat de ondersteuning niet plotseling stopt wanneer men meerderjarig wordt. Opgroeien onderstreept dat begeleiding op maat, flexibele leeftijdsgrenzen en samenwerking tussen diensten cruciaal zijn om jongvolwassenen te blijven ondersteunen in hun ontwikkeling, zelfstandigheid en maatschappelijke participatie (Opgroeien, z.d.).

4.1 Awel

Awel is er gratis voor kinderen en jongeren van ongeveer 6 tot 25 jaar die nood hebben aan een luisterend oor. Jongeren hebben de mogelijkheid om hun verhaal anoniem te delen met gekwalificeerde vrijwilligers die luisteren, meedenken en emotionele ondersteuning bieden via telefoon, chat, e-mail of een forum. De gesprekken kunnen betrekking hebben op diverse onderwerpen, zoals relaties, school, emoties of persoonlijke problemen. Awel helpt jongeren om hun gevoelens te verkennen en mogelijke oplossingen te zoeken, wat kan bijdragen aan hun mentaal welzijn en veerkracht (Awel, z.d.).

4.2 Tele-Onthaal

Bij Tele-Onthaal kan iedereen terecht die even wil praten. Het maakt niet uit waar je mee zit: groot of klein, alles mag er zijn. Je kan gratis en anoniem contact opnemen, telefonisch via het nummer 106 of via chat. Vrijwilligers met ervaring luisteren naar het verhaal van de hulpvrager, bieden emotionele ondersteuning en denken mee over mogelijke stappen of oplossingen. Indien nodig kan Tele-Onthaal ook doorverwijzen naar andere vormen van professionele hulpverlening, waardoor problemen vroegtijdig kunnen worden opgevangen en escalatie kan worden voorkomen (Tele-Onthaal, z.d.).

4.3 Jongeren Advies Centrum (JAC)

JAC, dat deel uitmaakt van het CAW, biedt kosteloze en toegankelijke ondersteuning aan jongeren en jongvolwassenen jonger dan 25 jaar. Jongeren kunnen hier terecht voor vragen of problemen met betrekking tot welzijn, wonen, relaties, school, werk, administratie en psychosociale uitdagingen. Het JAC functioneert anoniem en baseert zich op de vraag en het tempo van de jongere. De ondersteuning is vrijwillig en richt zich op het bevorderen van zelfredzaamheid en het

zoeken naar geschikte oplossingen, mogelijk door middel van doorverwijzing naar gespecialiseerde hulpverlening (CAW, z.d.).

4.4 Therapeuten voor Jongeren (TEJO)

TEJO richt zich op jongeren tussen 10 en 20 jaar die nood hebben aan een gesprek. Ze kunnen er gratis en anoniem terecht in een laagdrempelige omgeving waar ruimte is om te praten over wat hen bezighoudt. Jongeren zijn welkom voor gesprekken die zich richten op hun welzijn en persoonlijke groei. Deze begeleiding biedt jongeren de mogelijkheid om hun veerkracht en copingvaardigheden te verbeteren, wat op een indirecte manier kan helpen bij het verbeteren van hun zelfstandigheid en hun capaciteit om om te gaan met uitdagingen in het dagelijkse leven, zoals wonen (TEJO, z.d.).

4.5 Jeugdhulp Vlaanderen

Begeleid zelfstandig wonen voor jongeren is een vorm van jeugdhulp in Vlaanderen die zich richt op jongeren van 17 tot 25 jaar. Deze diensten helpen jongeren met de praktische en organisatorische zaken van zelfstandig wonen, waaronder het vinden van een geschikte woning, het beheren van financiën, het organiseren van administratie, het invullen van hun vrije tijd en het onderhouden van sociale netwerken. De ondersteuning is bedoeld om jongeren geleidelijk aan te ondersteunen in hun zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Jongeren komen doorgaans in aanmerking voor deze ondersteuning via doorverwijzing van de intersectorale toegangspoort, ondersteuningscentra of de jeugdrechtbank (Vlaamse overheid, 2025).

4.6 Contextbegeleiding Autonoom Wonen (CBAW)

De CBAW-begeleiding is gericht op jongeren van 17 tot 25 jaar en hun netwerk, en biedt hun ondersteuning bij de voorbereiding en de begeleiding van de overgang naar zelfstandig wonen. De nadruk ligt zowel op de jongere als op de omgeving, zoals familie of andere belangrijke betrokkenen, om gezamenlijk een duurzame en gedragen overgang naar zelfstandig wonen te realiseren. Deze vorm van hulpverlening is niet rechtstreeks toegankelijk en kan enkel worden aangevraagd via de toegangspoort, wat betekent dat er vooraf een indicatiestelling nodig is (vzw HSA, z.d.).

4.7 Bijzondere Jeugdbijstand

In de sector van bijzondere jeugdbijstand zijn er diverse diensten die ambulante ondersteuning bieden, zoals ondersteuning bij zelfstandig wonen. Deze vormen van ondersteuning richten zich op het versterken van de zelfredzaamheid van jongeren en maken deel uit van een ruimer en geïntegreerd jeugdhulpaanbod in Vlaanderen. De aangesloten voorzieningen werken binnen het kader van de jeugdhulp en bieden begeleiding op maat, afgestemd op de noden van de jongere en zijn of haar context (Vlaams Welzijnsverbond, z.d.).

4.8 YAR Wonen – coachingprogramma voor zelfstandig wonen

YAR Wonen ondersteunt jongeren van 17 jaar en 4 maanden tot 21 jaar die uit nood zelfstandig willen gaan wonen. De begeleiding richt zich op het versterken van de persoonlijke ontwikkeling van de jongere en het uitbreiden van hun sociaal netwerk. Daarnaast biedt YAR Wonen praktische ondersteuning bij de verschillende aspecten van zelfstandig wonen, met als doel jongeren te versterken in hun zelfstandigheid en hen voor te bereiden op een duurzame woon- en leefsituatie (YAR Vlaanderen, z.d.).

4.9 Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW)

Het OCMW Antwerpen levert via de Sociale Centra ook hulp die specifiek van belang is voor jongeren, inclusief jongvolwassenen die in een kwetsbare sociale of financiële situatie verkeren. Jongeren kunnen er terecht voor begeleiding bij financiële problemen, zoals het aanvragen van leefloon of andere vormen van maatschappelijke dienstverlening, evenals voor hulp bij administratie, huisvesting en het verkennen van sociale rechten. De begeleiding gebeurt door maatschappelijk werkers die samen met de jongere zoeken naar oplossingen op maat en, indien nodig, doorverwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening. Op die manier vormen de Sociale Centra een belangrijk aanspreekpunt voor jongeren die ondersteuning nodig hebben bij hun overgang naar zelfstandigheid (Stad Antwerpen, z.d.).

4.10 Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) – Woonbegeleiding Jongeren

Bij CAW Antwerpen biedt de dienst Woonbegeleiding Jongeren ondersteuning aan jongeren van 18 tot 25 jaar die moeite ondervinden bij het zelfstandig wonen. De ondersteuning is gericht op het ontwikkelen en verbeteren van praktische woonvaardigheden die essentieel zijn om zelfstandig te functioneren. Jongeren ontvangen hulp bij administratie, financiën en budgetbeheer, het opzetten en onderhouden van een huishouden en het aanpakken van praktische woonproblemen. Bovendien wordt er gefocust op het voorbereiden van de overgang naar een eigen woning. Deze geïntegreerde woonbegeleiding gebeurt vaak in studio's of andere soorten begeleide huisvesting en heeft als doel jongeren geleidelijk de benodigde vaardigheden te leren, zodat zij op termijn zelfstandig kunnen wonen zonder intensieve ondersteuning (CAW Antwerpen, z.d.).

4.11 Budgetbegeleiding via OCMW en CAW

Via het OCMW of het CAW kan je terecht voor budgetbegeleiding. Hierbij behoudt de jongere zelf de regie over zijn of haar budget, maar krijgt hij of zij begeleiding en advies van een maatschappelijk werker om overzicht te krijgen over de financiële situatie, te leren budgetteren en concrete stappen te zetten richting financiële redzaamheid (BudgetInZicht regio Antwerpen, z.d.).

4.12 Schuldbemiddeling

Schuldbemiddeling biedt ondersteuning aan mensen die te maken hebben met financiële moeilijkheden of schulden. Erkende organisaties, zoals OCMW's en Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW), bieden ondersteuning aan mensen bij het beheer van hun financiën en

bemiddelen indien nodig tussen de persoon met schulden en de schuldeisers. In samenwerking met de hulpverlener wordt de financiële situatie bestudeerd en worden mogelijke oplossingen onderzocht, zoals een afbetalingsplan. Samenwerkingsverbanden richten zich bovendien op preventie en nazorg om nieuwe schulden te vermijden en mensen te ondersteunen bij het op een duurzame manier beheren van hun financiën (Vlaanderen, z.d.).

4.13 Bewindvoering onder gerechtelijke bescherming

Bescherming en bewind voor meerderjarigen is een regeling voor volwassenen die tijdelijk of permanent niet in staat zijn om hun persoonlijke rechten of eigendommen zelfstandig te beheren, ongeacht hun gezondheidstoestand. In dergelijke gevallen kan er buitengerechtelijke bescherming worden georganiseerd door middel van een volmacht aan een vertrouwenspersoon, of door middel van gerechtelijke bescherming waarbij een rechter een bewindvoerder aanstelt. De bewindvoerder biedt ondersteuning of vertegenwoordiging aan de betrokken persoon bij specifieke keuzes, zoals die met betrekking tot financiën of persoonlijke kwesties. De maatregel wordt voortdurend op maat vastgesteld, zodat de persoon zoveel mogelijk zelf kan beslissen. Deze bescherming is bedoeld om de belangen en het welzijn van de betrokken persoon te beschermen (Vlaanderen, z.d.).

4.14 Jongerenwerking Antwerpen

Jongerenwerking Antwerpen is een psychosociale dienst die zich richt op jongeren van 18 tot 25 jaar die zich bezighouden met verschillende problemen. De organisatie helpt jongeren om hun zelfstandigheid en zelfredzaamheid te vergroten, sociale vaardigheden te leren en een sociaal netwerk op te bouwen. Daarnaast ondersteunen zij jongeren bij het onderzoeken en het verkrijgen van hun sociale rechten. De werking begint met een gestructureerde samenwerking met de jongere, waarbij gezamenlijk doelen worden vastgesteld en gevolgd. Jongerenwerking Antwerpen kan, indien nodig, ook advies bieden en gericht doorverwijzen naar andere hulp- of ondersteuningsdiensten (Stad Antwerpen, z.d.).

4.15 Besluit

Via de sociale kaart (www.desocialekaart.be) wordt duidelijk dat Vlaanderen een uitgebreid en divers hulpverlenings- en welzijnsaanbod biedt voor jongeren en jongvolwassenen. Dit omvat zowel laagdrempelige psychosociale ondersteuning, zoals luister- en adviesdiensten, als gespecialiseerde begeleiding rond zelfstandig wonen, financiële ondersteuning en schuldenproblematiek. Organisaties zoals het CAW, OCMW en jeugdhulpvoorzieningen spelen een belangrijke rol bij het begeleiden van jongeren in hun overgang naar zelfstandigheid. De ondersteuning richt zich op praktische vaardigheden, het versterken van het sociaal netwerk en het bevorderen van zelfredzaamheid en psychosociaal welzijn. Tegelijkertijd blijkt dat een goede samenwerking en afstemming tussen de verschillende diensten essentieel is om te voorkomen dat jongeren tussen de mazen van het hulpverleningsnet vallen en hen duurzaam te ondersteunen. Dit brede aanbod toont aan dat Vlaanderen sterk inzet op de ondersteuning van jongeren, maar het uitgebreide hulpverlenings- en welzijnsaanbod kan het voor jongeren soms moeilijk maken om de juiste weg naar hulp te vinden, zowel op Vlaams als lokaal niveau.

Hoofdstuk 5 Interventiestrategieën

In Vlaanderen bestaan er al verschillende projecten die jongeren helpen bij het verwerven van financiële kennis en vaardigheden. Welzijnsorganisaties, het onderwijs en de particuliere sector bieden educatieve hulpmiddelen, interactieve projecten en praktijkgerichte leerervaringen aan met betrekking tot budgettering, sparen en consumptiegewoonten. De belangstelling voor financiële onderwerpen neemt ook in de media toe. Televisieprogramma's zoals *Win Win* en *Geld Gezocht* brengen financiële vraagstukken op een toegankelijke manier onder de aandacht van het brede publiek.

Hieronder zijn enkele bestaande initiatieven opgesomd die welzijnsorganisaties, het onderwijs en de ouders kunnen ondersteunen bij het aanleren van financiële geletterdheid. Vervolgens wordt het belang van financiële opvoeding binnen het gezin toegelicht en wordt de toolbox “*Groeien met Centjes*” voorgesteld.

5.1 Bestaande initiatieven in functie van verbetering financiële geletterdheid via welzijn, private markt en onderwijs

5.1.1 Inleef-Budgethuis

Zoals vermeld in de brochure “Inleefhuis leert jongeren omgaan met geld” is dit een samenwerking tussen Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) en de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) waar er een interactieve rondleiding door de verschillende kamers van het huis is georganiseerd. Met een tablet per groepje jongeren en onder begeleiding staat men stil bij vragen als:

- Welk budget heb je als je alleen gaat wonen?
- Wat kan ik kopen met mijn budget?
- Kan het goedkoper?
- ...

Het inleefhuis is toegankelijk voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs, alsook OCMW-cliënten. Doelstelling is om voortaan verantwoord om te gaan met geld en verleidingen, alsook inzicht te geven in hoe duur zelfstandig leven is. Hoewel dit startte als een tijdelijk project in 2015, ontstaan er verschillende inleefhuizen doorheen Vlaanderen waar het onderwijs nog steeds rondleidingen kan reserveren (OCMW Antwerpen, 2015).

5.1.2 Expo De Bankautomaat

In Technopolis (Mechelen) is er een interactieve educatieve opstelling rond de bankkaart en de bankautomaat gemaakt in samenwerking met Febelfin voor kinderen van 4 jaar tot 8 jaar. Het doel is om een eerste stap in de financiële educatie te zetten en dat kinderen spelenderwijs vertrouwd te maken met basisbegrippen van digitaal geld en financieel bewustzijn. In plaats van klassieke geldautomaten die bankbiljetten uitgeven, print deze “bankautomaat” gepersonaliseerde bankkaarten met een foto van het kind, waarna het kind een eigen PIN-code kiest en leert waarom die geheim moet blijven. Vervolgens kunnen de kinderen met hun bankkaart betalingen doen in een fictief restaurant, waarbij de automaat aangeeft hoeveel geld er nog op de kaart staat en een

geluidssignaal laat horen bij een geslaagde transactie. Wanneer het saldo op is, kunnen de kinderen in de keuken van het restaurant speels geld “verdieneren” om hun kaart opnieuw te laden, waardoor zij ervaren dat geld niet onbeperkt is en dat het verdiend en beheerd moet worden. Er wordt nadruk gelegd om kinderen bewust te maken van betalingen, geldbeheer en de impact van keuzes rond geld (Febelfin & Technopolis, 2025).

5.1.3 Skillville

KBC, een Belgische bankverzekeringsgroep, en de Katholieke Hogeschool Limburg hebben de handen in elkaar geslagen om een online multimediatool te ontwerpen. Deze tool dient om leerlingen te helpen om de VOETEN (vakoverschrijdende eindtermen) en/of nieuwe sleutelcompetenties van de eerste graad S.O. (Secundair Onderwijs) te realiseren. Elk onderdeel bestaat uit diverse casussen waarbij leerlingen onmiddellijk feedback krijgen. De resultaten worden geregistreerd in een backoffice en kunnen worden afgedrukt in pdf. Er is een mogelijkheid voor de leerkracht om de standaard-instellingen te gebruiken of aan te passen zoals weglaten van casussen of de casussen in een andere volgorde te gebruiken.

Doelstelling van de tool is om de leerlingen voldoende vaardigheden aan te leren om op een gerichte wijze op betrouwbare websites van de overheid op het juiste moment de benodigde informatie te kunnen raadplegen. Als de leerlingen telkens bij problemen, vragen, nood aan informatie de websites van de overheden hebben leren consulteren en er gericht antwoorden en acties vinden, hebben ze de noodzakelijke levensvaardigheden om als actieve burgers aan het maatschappelijk leven deel te nemen. (“Skillville”, z.d., z.p.).

De tool is opgebouwd uit een dynamisch aanbod van pakketten volgens de website skillville.be:

- Financiële educatie: op basis van 150 casussen verdeeld over de 6 leerjaren met speciale aandacht voor financiële geletterdheid en sociale educatie.
- Actua-Politiek: inzicht in de federale staat, de bestuursniveaus en de actualiteit zoals G7/G8, IS, vluchtelingencrisis, ...
- Alcohol-, tabak- en drugspreventie
- Techniek
- Mood City: gezonde relaties aangaan en onderhouden, communicatietechnieken, cyberpesten en sociale media
- EHBO

5.1.4 Wikifin

In 2013 richtte FSMA, de Belgische Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten, een autonome openbare instelling die onder andere de wettelijke opdracht heeft om bescherming te bieden aan consumenten op vlak van financiële dienstverlening, zich op het bijbrengen van financiële opvoeding voor de Vlaamse jeugd. Het online leerplatform Wikifin werd gelanceerd waar leerkrachten van het secundair onderwijs de mogelijkheid hebben om gratis materiaal te gebruiken voor hun lessen. Het doel van Wikifin is bijdragen tot de sensibilisering van de onderwijsnetten om financiële educatie een plaats te geven op school (Cooreman, 2018, p. 7).

Volgens de website van Wikifin is er ook de mogelijkheid om een parcours af te leggen in groepjes onder begeleiding van een animator. Het Wikifin Lab is een digitaal en interactief centrum voor financiële educatie waarbij leerlingen uit het secundair onderwijs experimenteren met financiële situaties uit het dagelijkse leven. Tijdens het parcours krijgen bezoekers inzichten om hun vragen over geld te beantwoorden:

- Hoe hou ik mijn budget in evenwicht?
- Hoe wordt mijn consumptiegedrag beïnvloed (marketingtechnieken)?
- Hoe werkt de financiële markt?
- Hoe werkt de sociale zekerheid?
- Wat zijn de gevolgen van mijn financiële keuzes voor de maatschappij?

De taak van de animator is om een debat te stimuleren om zo de kritische geest aan te wakkeren en kennis op te doen (Wikifin, z.d., z.p.).

5.1.5 BudgetInZicht

De organisatie stelt informatie, methodieken en educatieve tools beschikbaar rond budgetbeheer, budgetbegeleiding en schuldhulpverlening, met als doel te helpen bij het beter plannen van inkomsten en uitgaven en financiële stress te verminderen. Specifiek voor jongeren is er aandacht voor financiële educatie via onder meer het interactieve Wakosta?!-programma, dat jongeren op een speelse manier leert over inkomen, wonen, gezondheid en uitgaven zodat ze beter voorbereid zijn op zelfstandig leven. Deze materialen en methodieken kunnen jongeren ondersteunen bij het ontwikkelen van financiële vaardigheden en het bevorderen van hun zelfstandigheid (BudgetInZicht regio Antwerpen, z.d.).

5.1.6 Dag van de Financiële Educatie

De Dag van de Financiële Educatie is een initiatief van Wikifin, een jaarlijks terugkerend initiatief dat zich richt op de professionalisering van leerkrachten uit het secundair en volwassenenonderwijs en is toegankelijk voor iedereen die betrokken is bij financiële educatie. Tijdens deze studiedag krijgen deelnemers de kans om gratis deel te nemen aan uiteenlopende vormingssessies die inspelen op actuele financiële thema's zoals sparen en beleggen, verzekeringen, digitale veiligheid, cryptomunten en financiële weerbaarheid bij jongeren (Wikifin, 2025).

5.2 Een relationele benadering voor financiële opvoeding door ouders

Geld speelt een krachtige rol in menselijk gedrag, omdat het niet alleen een financieel middel is, maar ook een emotionele en psychologische betekenis heeft. Financiële psychologie stelt dat financiële keuzes niet alleen op een rationele manier worden gemaakt, maar ook aanzienlijk worden beïnvloed door persoonlijke ervaringen, opvoeding en sociale omgeving. Gedurende het leven creëert iedereen een eigen "geldverhaal", dat beïnvloed wordt door elementen zoals gezinsnormen, ervaringen uit de eerdere generatie en eerdere financiële successen of tegenslagen. Deze onbewuste overtuigingen beïnvloeden de manier waarop mensen sparen, uitgeven, investeren of risico's vermijden, zelfs als hun objectieve financiële omstandigheden dit niet noodzakelijk vereisen (Poortmans, 2024).

Het artikel beschrijft verschillende geldscripts die vaak voorkomen, zoals het vermijden van geld uit angst, het zien van geld als ultieme oplossing, het gebruiken van geld om status te tonen of het extreem controleren van financiën om onzekerheid te beperken. Deze patronen geven een verklaring voor de verschillende manieren waarop mensen onder vergelijkbare omstandigheden met geld omgaan. Bovendien blijkt dat geld vaak een onderwerp van taboe is, wat leidt tot weinig open gesprekken binnen gezinnen of relaties. Dit gebrek aan communicatie verhindert inzicht in het eigen gedrag. Financiële adviseurs kunnen hierin een belangrijke rol spelen door ruimte te creëren voor reflectie en dialoog. Zo wordt duidelijk dat financiële keuzes niet losstaan van emoties, waarden en identiteit: het draait bij geld nooit alleen om geld (Poortmans, 2024).

De wijze waarop mensen met geld omgaan, geeft veel inzicht in hun karakter en emotionele motieven. Psycholoog en econoom Brent Kessel stelt dat financieel gedrag niet enkel afhankelijk is van inkomsten en uitgaven, maar vooral van de betekenis die iemand aan geld toekent. In het artikel van Santé worden acht verschillende geldtypes onderscheiden, waarbij de meeste mensen een combinatie van meerdere types vertonen. Inzicht in deze geldtypes kan helpen om bewuster en evenwichtiger met geld om te gaan (Santé, z.d.).

De *boekhouder* is iemand die financiële keuzes maar moeilijk durft te maken. Hij overdenkt alles tot in detail en kan bang zijn voor financiële tegenslagen, zelfs als zijn financiële situatie degelijk is. Het sterke punt van de boekhouder is zijn alertheid en verstandige aanpak, maar hij kan ook zorgen en angst ervaren. Het advies voor dit type is om je financiën en je leven eenvoudiger te maken en meer te ontspannen (Santé, z.d.).

De *diva* geeft graag geld uit en doet dat vaak op een flamboyante manier. Voor haar draait geld om het genieten van stijl, kleding, gadgets en luxe. De diva heeft een sterk gevoel voor trends en kan leidinggeven, maar heeft moeite met het accepteren van kritiek en kan zich van binnen eenzaam voelen. Aan haar wordt geadviseerd om minder te focussen op uiterlijkheden en meer aandacht aan innerlijke waarden te besteden (Santé, z.d.).

De *idealist* ziet geld niet als bron van geluk. Creativiteit, spiritualiteit en compassie staan bij hem vaak voorop, en financiële vrijheid is geen prioriteit. Idealisten geven liever geld aan anderen dan dat ze het voor zichzelf houden. Hun passie en medeleven zijn sterke eigenschappen, maar ze kunnen sceptisch of achterdochtig worden. Het advies is om geldzaken met dezelfde aandacht te benaderen als hun idealen (Santé, z.d.).

De *imperialist* richt zich voornamelijk op de toekomst. Met vernieuwende ideeën en een gedreven werkethiek bouwt zij aan iets van blijvende waarde en zorgt ze ervoor dat haar financiële toekomst goed geregeld is. Ze heeft een krachtige persoonlijkheid en veel visionaire ideeën, maar kan neigen naar dominantie en stress. Haar uitdaging is om ook van het hier en nu te genieten (Santé, z.d.).

De *levensgenieter* plaatst plezier en het genieten van het leven boven sparen. Als hij al spaart, is dat vaak een klein deel van zijn inkomen. Groot uitgeven aan luxe en ervaringen is zijn stijl, soms ook om zich beter te voelen ("retail therapy"). Hij is ontspannen en genotzuchtig, maar kan ook hebberig of ongeduldig worden. Het advies voor levensgenieters is om ook geld opzij te zetten voor later, zodat sparen plezier kan geven in een andere vorm (Santé, z.d.).

De *naïeveling* ziet geld vaak als iets dat vanzelf goedkomt. Hij heeft een optimistische kijk, maar heeft ook moeite met rondkomen en kan vaak rood staan, ongeacht zijn inkomen. Zijn open en

meegaande karakter is een sterke kant, maar hij kan radeloos raken als het hem allemaal te veel wordt. Voor hem is het belangrijk om meer inzicht in zijn financiële situatie te krijgen en orde te scheppen in inkomsten en uitgaven (Santé, z.d.).

De *spaarder* zoekt vooral zekerheid en financiële rust. Ze zet een groot deel van haar inkomen op een spaarrekening en voelt zich gelukkiger naarmate ze meer bezit heeft. Ondanks een solide buffer blijft zij vaak het gevoel houden dat ze niet genoeg heeft. Spaarders zijn zelfredzaam en praktisch, maar kunnen gespannen en dwangmatig zijn. Het advies is om vaker te ontspannen en ook te genieten van het leven (Santé, z.d.).

De *verzorger* denkt eerst aan anderen en pas daarna aan zichzelf. Hij is vrijgevig, leent graag geld uit en helpt anderen liever dan dat hij voor zichzelf iets koopt. Verzorgers zijn alert en voorzichtig, maar kunnen, net als de boekhouder, soms zorgelijk of angstig worden. Het advies is om net zoveel aandacht aan jezelf te besteden als aan degene die je helpt (Santé, z.d.).

Geldeducatie begint al op jonge leeftijd en is sterk verbonden met de opvoeding. Ouders die heldere regels combineren met uitleg en betrokkenheid, bieden het kind de beste basis om op een gezonde manier om te gaan met geld. Het bespreken van geld, het toestaan van fouten en het samen maken van keuzes ondersteunt het kind bij het leren van verantwoordelijkheid. Financiële opvoeding groeit mee met de leeftijd: het jonge kind leert sparen, terwijl het oudere kind leert omgaan met zakgeld, budgetteren en grotere uitgaven.

Daarnaast speelt emotie een grote rol bij geld. Hoe iemand later spaart of uitgeeft, wordt beïnvloed door ervaringen thuis, overtuigingen die vaak onbewust ontstaan en kunnen leiden tot ongezonde geldpatronen. Iedereen creëert op deze manier zijn eigen manier om met geld om te gaan. Door transparant te zijn over financiële kwesties en kinderen actief te betrekken, worden taboes overwonnen en neemt het vertrouwen toe. Een effectieve geldeducatie zorgt ervoor dat kinderen zich zekerder voelen, beter voorbereid zijn op veranderingen in hun leven en financiële stress op latere leeftijd verminderen.

Hier kan het onderwijs een belangrijke ondersteunende en aanvullende rol spelen voor de ouders bij geldeducatie. Door financiële geletterdheid op te nemen in de eindtermen, zorgt het onderwijs ervoor dat alle jongeren basiskennis en vaardigheden meekrijgen, ongeacht hun thuissituatie. Het onderwijs ondersteunt de ouders door financiële thema's bespreekbaar te maken en een taal rond geld aan te leren. Onderwerpen zoals budgetteren, sparen, omgaan met digitale betalingen, reclame en schulden geven jongeren houvast en kunnen gesprekken thuis op gang brengen. Daarnaast kan het onderwijs een houvast bieden waar die thuis ontbreekt, bijvoorbeeld via praktijkgerichte lessen, simulaties en projecten rond zelfstandig wonen of werken, waardoor geld tastbaar en herkenbaar wordt gemaakt.

Daarom wordt een opvoedingsondersteunende toolbox "*Groeien met Centjes*" ontworpen die ouders, kinderen en het onderwijs begeleidt bij het zetten van de eerste stappen in geldeducatie, vanaf de geboorte tot het moment waarop de jongvolwassene het ouderlijk nest verlaat. Deze toolbox kan ook worden aangeboden als een informatietegel op de website van de sociale hulpverlening. De documenten kunnen door de gebruiker worden gedownload en afgedrukt.

5.3 Toolbox “Groeien met Centjes”

De toolbox “Groeien met Centjes” heeft als doel om ouders en leerkrachten samen met het kind op een speelse wijze de eerste stappen in geldeducatie te zetten. Per leeftijdscategorie worden er opvoedingsondersteunende items ontworpen om zo het onderwerp geld aan te gaan.

5.3.1 3-6 jaar: Kleine Centjes, Grote Dromen

Voor kinderen van 3-6 jaar draait geeducatie om basisbegrippen, ervaringen en routines die later financieel gezond gedrag ondersteunen. Het leren herkennen van euromunten en -brieven, begrijpen dat geld gebruikt wordt om spullen of ervaringen te kopen en om het verschil tussen sparen en uitgeven aanbrengen. Het gebruik van een spaarpot maakt het proces tastbaar en leuk. Door te sparen voor een doel, oefenen kinderen geduld en leren ze dat wachten beloond kan worden en ontwikkelen ze een basis gevoel voor financiële planning. Het kind leert ook keuzes maken: direct iets aankopen of verder sparen voor iets anders.

5.3.1.1 Mijn eerste spaarpot

Een speelse manier om financiële begrippen aan te leren is het maken van een eigen spaarpot. Kinderen starten met het kiezen van een dier dat symbool staat voor een bepaalde vaardigheid. Daarna kleuren en versieren ze een banner en de muntstukken met dierenhoofd. De banner kan je rond een bokaal of lege chipskoker kleven om hun eigen spaarpot te maken. Door de muntjes in hun spaarpot te stoppen, wordt sparen zichtbaar en tastbaar.

Vanaf 4 jaar kunnen kinderen via de magische 3-vakken spaarpot spelenderwijs leren omgaan met geld. De spaarpot bestaat uit drie vakjes: “Sparen”, “Uitgeven” en “Delen”. Zo leren kinderen dat geld verschillende doelen kan hebben. Bijvoorbeeld: van €3 zakgeld gaat €1 naar sparen, €1 naar uitgeven en €1 naar delen. Door met echte munten te werken, wordt geld tastbaar en begrijpelijk. Je kan voor het “sparen” een tekening of een foto op de spaarpot kleven om het visueel te maken voor het kind, voor het “uitgeven” en het “delen” kan je een dier kiezen. Door een afbeelding en een dier te kiezen sluit dit aan bij de beleavingswereld van het kind en verhoogt dit de betrokkenheid en de motivatie.

Door met echte munten te werken, leren kinderen tellen, sorteren en het verschil begrijpen tussen meteen iets kopen of sparen voor later. Deze methode helpt kinderen om stap voor stap keuzes te maken, geduld te oefenen en een eerste inzicht in geld te ontwikkelen, terwijl het “delen” hun empathie en sociaal besef stimuleert.

Uit volgende dieren kan er gekozen worden samen met een bijpassend verhaaltje:

1) Knorrie het Varkentje

Spreekwoord: “Een varken vetmesten”

Verhaaltje: Knorrie krijgt elke week een muntje. In plaats van snoep te kopen, stopt hij het in zijn spaarpot. “Pling!” zegt de pot. Na een tijdje is de pot lekker zwaar. Knorrie lacht: “Ik heb goed gespaard!”

Les: kleine beetjes sparen maken iets groots

2) Kittekat de Kat

Spreekwoord: “Een kat in de zak kopen”

Verhaaltje: Kittekat ziet een mooie doos op de markt. “Ik koop die!” zegt ze snel.

Maar thuis... zit er een oude sok in. Kittekat zucht: “Volgende keer kijk ik eerst goed!”

Les: eerst kijken, dan kopen

3) Wollie het Schaap

Spreekwoord: “Je schapjes op het droge hebben”

Verhaaltje: Wollie bewaart zijn gras en wol netjes bij elkaar. Als het regent, zit hij warm en droog. “Alles is veilig,” zegt Wollie blij.

Les: zorgen voor later geeft rust

4) Huppel het Paardje

Spreekwoord: “Een gegeven paard niet in de bek kijken”

Verhaaltje: Huppel krijgt een appel van een vriendje. “Dank je wel!” zegt hij blij. Hij eet hem meteen op. Lekker!

Les: wees blij met wat je krijgt

5) Kwakkel de Eend

Spreekwoord: “Je eendjes op een rij hebben”

Verhaaltje: Kwakkel legt al haar spulletjes netjes op een rij. Tas? Snack? Speelgoed? “Alles klaar!” kwaakt ze trots.

Les: goed organiseren helpt je vooruit

5.3.1.2 Herkennen van de centjes

Laten we samen de euromuntjes leren kennen! Met dit overzicht ontdek je hoe elk muntstuk eruitziet en hoeveel het waard is. In de eerste kolom zie je de munt, bijvoorbeeld 10 eurocent. In de tweede kolom zie je hoe je dat bedrag kunt maken met kleinere muntjes, zoals 2 munten van 5 eurocent. Zo leren kinderen dat meer munten niet altijd meer geld betekenen en oefenen ze op een eenvoudige manier met tellen en vergelijken.

Sinds 1 december 2019 worden cashbetalingen in België afgerond op 5 cent. De munten van 1 en 2 cent blijven echter wel geldig als betaalmiddel en worden daarom nog steeds opgenomen in het overzicht. Met deze verplichte afronding wil de Belgische overheid het aantal muntstukken van 1 en 2 cent in omloop verminderen (Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, 2019).

Daarnaast kunnen kinderen met uitgeknipte munten en briefjes oefenen in een mini-winkel of met een spaarvarken. Zo leren ze sorteren op grootte, kleur en waarde, maken ze kennis met sparen en oefenen ze met betalen en teruggeven alsof ze in een echte winkel spelen.

Er is ook een bijlage die je kunt afdrukken met alle eurobiljetten en munten, zodat kinderen zelf kunnen knippen, sorteren en spelenderwijs ontdekken hoe geld werkt.

5.3.2 7-12 jaar: Centjes in Actie

Voor deze leeftijdsgroep draait het om stap voor stap leren om te gaan met geld, plannen maken en sparen voor een doel. Kinderen leren geduld oefenen en ervaren dat je niet alles meteen kan kopen. Hierbij ontdekken de kinderen het verschil tussen wat ze graag willen en wat ze echt nodig hebben.

Aan de hand van speelse opdrachten leren kinderen stap voor stap omgaan met geld. Een voorbeeld hiervan is een spaarkaart in de vorm van een bankkaart, waarop kinderen een stempel krijgen wanneer ze een huishoudtaak uitvoeren. Via een afsprakenblad kan bepaald worden wat een volle kaart oplevert. Daarnaast kunnen wens-pictogrammen gebruikt worden, zoals een ijsje. Door oefeningen zoals “Hoeveel ijsjes kost een laptop?” leren kinderen de waarde van geld beter begrijpen. Het verhaal “*Het dolkomische Geld-Dierenbos*” helpt kinderen daarnaast om kennis te maken met de acht verschillende geldtypes en stil te staan bij hun eigen geldgedrag.

Deze activiteiten helpen kinderen om na te denken over budget en uitgaven, te sparen voor een doel en stil te staan bij vragen zoals: “Wat wil ik?” en “Wat heb ik echt nodig?”. Dit is de eerste ervaring met budgetteren en kan gekoppeld worden aan de ervaring tussen werk en beloning.

5.3.2.1 Mijn spaarkaart

Naast de magische 3-vakken spaarpot “Sparen”, “Uitgeven” en “Delen”, waarmee het kind leert omgaan met zakgeld, kan je ook werken met een spaarkaart in de vorm van een bankkaart. Op deze kaart krijgt het kind een stempel of sticker wanneer het een huishoudtaak uitvoert. Via een afsprakenblad kan vooraf bepaald worden wat een volle kaart oplevert, zoals een kleine beloning, extra speeltijd of een uitstapje. Deze methode helpt kinderen om het verband te begrijpen tussen inspanning en beloning. Ze leren verantwoordelijkheid opnemen, afspraken naleven en doelgericht werken. Daarnaast moedigt dit systeem kinderen aan om zelfstandig aan de slag te gaan en vol te houden. Doordat ze zelf kunnen zien hoeveel stempels of stickers ze al verzameld hebben, wordt hun vooruitgang duidelijk en motiverend. Zo leren ze stap voor stap dat sparen en doorzetten uiteindelijk iets leuks kan opleveren.

Om het kind inzicht te geven in hoeveel iets kost, kan je het laten kiezen uit verschillende pictogrammen, zoals een ijsje, een voetbal, een springtouw, een snoepje of een Pokémonkaart. Samen bespreek je de waarde van elk pictogram. Je laat het kind vertellen waarvoor het wil sparen en bekijkt daarna samen hoeveel het gekozen item kost in de waarde van de pictogrammen.

5.3.2.2 Het dolkomische Geld-Dierenbos

Er was eens een vrolijk bos waar allemaal grappige dieren woonden. Ze waren heel verschillend, vooral als het over geld ging. En geloof me... dat zorgde soms voor héél veel chaos!

De Boekhouder, *Stokstaartje Sam*, zat altijd rechtop, klaar om te tellen. Hij telde echt alles: muntjes, koekjes, bladeren... zelfs hoe vaak iemand niesde. Als iemand één cent liet vallen, riep hij meteen: “STOP! Dat moet ik opschrijven!” Iedereen vond hem soms een beetje overdreven, maar dankzij Sam wist niemand ooit hoe een koekje verdwenen was.

Groeitip: Oefen met kleine dingen loslaten (“Het is ok als het niet perfect klopt”). Plan ook iets leuks met je geld.

De Diva, *Pauw Penelope*, hield van mooie dingen. Glitters, strikjes, blinkende steentjes... ze wou het allemaal! Ze keek vaak in een plas water en zei: "Oh nee, mijn veren zitten niet perfect!" Soms rolden de andere dieren met hun ogen, maar op feestjes zorgde Penelope er wel voor dat iedereen er prachtig uitzag.

Groeitip: Kies: "Heb ik dit echt nodig of vind ik het gewoon mooi?". Vergelijk minder met anderen.

De Idealist (Gever), *Dolfijn Daan*, woonde in de rivier en dacht dat geld niet zo belangrijk was. Hij gaf liever schelpen cadeau. Niemand wist wat ze met al die schelpen moesten doen, maar iedereen vond Daan superlief.

Groeitip: Hou altijd een beetje voor jezelf. Leer dat je niet alles moet weggeven. Oefen met "nee" zeggen.

De Imperialist (Plannenmaker), *Leeuwin Lara*, had altijd plannen. Voor vandaag, voor morgen... zelfs voor over 100 jaar! Ze had lijstjes, kaarten, schema's en plannen voor een feestje dat nog niet eens bestond. De andere dieren vonden haar een beetje streng, maar haar plannen waren meestal heel slim.

Groeitip: Laat soms iemand anders kiezen. Leer dat plannen mogen veranderen.

De Levensgenieter (Feestvierder), *Hond Hugo*, hield van twee dingen: snacks... en nog meer snacks. Als hij geld kreeg, rende hij meteen naar de winkel. Sparen? "Waarom? Het Leven is leuk!" Iedereen moest toegeven: met Hugo erbij werd alles gezelliger.

Groeitip: Wacht even voor je iets koopt ("tel tot 10"). Spaar voor iets groter.

De Naïveling (Dromer), *Koala Kevin*, hing graag in de bomen en dacht dat geld vanzelf wel kwam. Als iemand vroeg hoe het zat met zijn rekeningen, zei hij: "Euh...dat komt wel goed!" Maar als er een briefje met "JE MOET BETALEN" kwam, schrok hij zo hard dat hij bijna uit zijn boom viel. Gelukkig hielpen de dieren hem altijd.

Groeitip: Leg je geld altijd op dezelfde plek. Vraag hulp bij belangrijke dingen.

De Spaarder, *Hamster Hanna*, spaarde ALLES. Muntjes, pitjes, knoopjes, papiertjes... echt alles. Ze had zoveel geheime verstopplekjes dat ze soms zelf niet meer wist waar haar spaargeld zat. Maar als er iets nodig was, zei ze altijd trots: "Wacht, ik heb denk ik iets.... Ergens... misschien!"

Groeitip: Geef soms iets uit en geniet ervan. Deel eens met een vriendje.

De Helper, *Olifant Oscar*, had een enorm hart. Hij hielp iedereen: met geld, met eten, met knuffels... Zijn knuffels waren zo groot dat je soms bijna omviel. Hij vergat soms zichzelf een beetje, maar zijn vrienden zorgden dan extra goed voor hem.

Groeitip: Denk ook aan jezelf ("Ik mag ook iets kiezen"). Geef niet alles weg.

Op een ochtend wilden de dieren een groot feest houden. Maar ja... acht dieren met acht manieren van omgaan met geld... Dat werd natuurlijk weer een avontuur!

Op welk dier lijkt jij het meest?

- Sam telde hoeveel ballonnen ze nodig hadden.
- Penelope gooide overal glitter. Zelfs in de soep.
- Daan maakte cadeautjes van schelpen.

- Lara maakte een supergroot plan met 14 tekeningen.
- Hugo zorgde voor snacks (veel te veel).
- Kevin bracht gezelligheid mee (en verloor z'n geld onderweg).
- Hanna haalde een noodgeheim spaardoosje boven.
- Oscar zorgde dat iedereen blij bleef.

En ja hoor... het feest werd fantastisch. Toen de zon onderging, zeiden de dieren tegen elkaar: "Geld is handig, maar vriendschap is nog veel waardevoller." Groeitip: "Je kan leren van andere dieren om beter met geld om te gaan."

Op welk dier lijkt jij het meest bij de volgende zinnen:

1. "Ik wil weten waar mijn geld naartoe gaat."
2. "Ik geef mijn geld graag uit."
3. "Ik spaar mijn geld voor later."
4. "Ik help graag anderen met mijn geld."
5. "Ik denk eerst na voor ik iets koop".

De stellingen worden in de groep gegooid. Wanneer kinderen om uitleg vragen kunnen de dieren als personages die de geldtypes vertegenwoordigen als voorbeeld gebruikt worden, bijvoorbeeld:

- **Sam (Boekhouder)**: "Ja! Ik controleer alles!"
- **Penelope (Diva)**: "Soms... maar het moet mooi zijn!"
- **Daan (Gever)**: "Nee, ik volg mijn gevoel."
- **Lara (Planner)**: "Ja, ik denk vooruit."
- **Hugo (Genieter)**: "Nee, ik koop meteen!"
- **Kevin (Dromer)**: "Oei... daar denk ik niet aan."
- **Hanna (Spaarder)**: "Ja! Heel goed zelfs!"
- **Oscar (Helper)**: "Ja, als het iemand helpt."

5.3.3 13-17 jaar: *Mijn Centjes, Mijn Keuzes*

Tussen 13 en 17 jaar ontdekken jongeren steeds meer hun zelfstandigheid en krijgen ze meer mogelijkheden om zelf geld uit te geven. Daarnaast kan de jongere vanaf 15 jaar ook zijn eerste studentenwerk uitoefenen. Wat ze zien op sociale media, in de winkel en bij vrienden beïnvloedt vaak hun keuzes en uitgaven. Het is daarom belangrijk dat ze leren bewust keuzes te maken en kritisch naar hun uitgaven te kijken.

Via de test "Welk geldtype ben jij?", gebaseerd op de geldtypes van Brent Kessel, krijgen jongeren inzicht in hun eigen koopgedrag en leren ze bewuste keuzes maken. Met een flowchart en de "nachtje overslapen"-techniek ontdekken ze het verschil tussen een wens en een noodzaak. Daarnaast leren ze met een vast budget winkelen via de Promopromo-app of via de reclamefolders en ervaren ze dat een promotie niet altijd de goedkoopste keuze is. Door prijzen te vergelijken per stuk of per 100 gram ontwikkelen ze een kritische blik tegenover aanbiedingen en reclame.

In deze leeftijdsfase kan ook overwogen worden om een eigen bankrekening te openen waarop het zakgeld en/of het loon van de studentenwerk gestort wordt. Zo leren jongeren op een veilige manier omgaan met digitaal betalen, budgetbeheer en financiële verantwoordelijkheid.

5.3.3.1 Welk geldtype ben jij?

In een wereld vol TikTok, Instagram en YouTube waren er acht influencers die elk heel anders met geld omgingen. Via hun posts, video's en lifestyle lieten ze zien hoe verschillend mensen kunnen denken over geld

De Planner (boekhouder), *MrBeast*, denkt groot, plant vooruit en werkt strategisch. Achter zijn spectaculaire video's zit veel voorbereiding en nadenken over geld en investeringen.

Groeitip: Laat controle soms los, niet alles moet perfect kloppen. Voorzie "fun money" dat je zonder nadenken mag gebruiken. Leer vertrouwen op jezelf i.p.v. alles te controleren.

De Trendsetter (diva), *Kim Kardashian*, houdt van luxe, fashion en uitstraling. Haar leven draait om trends, uiterlijk en zichtbaar succes.

Groeitip: Stel een budget voor kleding, gadgets of uiterlijk op. Denk na: "Koop ik dit voor mezelf of voor likes/anderen?". Leer dat zelfvertrouwen niet van spullen komt.

De Gevoelige Helper (idealist), *Selena Gomez*, zet zich vaak in voor anderen en spreekt open over mentale gezondheid en steun bieden.

Groeitip: Bepaal op voorhand hoeveel je wil weggeven. Leer dat "nee" zeggen ook ok is. Zorg dat je eigen basis eerst in orde is.

De Dromer (imperialist), *Elon Musk*, denkt groot en gelooft sterk in zijn ideeën en toekomstplannen.

Groeitip: Blijf flexibel, niet alles loopt zoals gepland. Plan ook plezier en spontane dingen. Leer omgaan met onverwachte kosten.

De Levensgenieter, *Jake Paul*, leeft snel, houdt van entertainment, dure spullen en genieten van het moment.

Groeitip: Werk met een maand-/weekbudget. Gebruik de regel: "24 uur wachten voor je iets koopt". Leer het verschil tussen "willen" en "nodig hebben".

De Uitsteller (naïeveling), *SpongeBob SquarePants*, leeft vrolijk in het moment en denkt niet altijd vooruit.

Groeitip: Gebruik apps of reminders voor geldzaken. Check wekelijks je saldo. Breek grote taken op in kleine stappen (bv. sparen voor iets).

De Spaarder, *Warren Buffett*, staat bekend om slim omgaan met geld en sparen op lange termijn.

Groeitip: Durf geld te gebruiken voor dingen die belangrijk zijn. Stel doelen: sparen, maar ook genieten. Leer dat geld een middel is, geen doel op zichzelf.

De Zorgzame (verzorger), Emma Watson, zet zich in voor anderen en gebruikt haar bekendheid om mensen te helpen.

Groeitip: Stel grenzen: je hoeft niet iedereen te helpen. Denk ook aan je eigen noden en doelen. Leer hulp geven zonder jezelf tekort te doen.

Quiz “Welk geldtype ben jij?” Beantwoord elke vraag en noteer telkens de letter die het best bij jou past. Op het einde tel je welke letter het meest voorkomt: A = MrBeast (Planner), B = Kim Kardashian (Trendsetter), C = Selena Gomez (Gevoelige helper), D = Elon Musk (Dromer), E = Jake Paul (Levensgenieter), F = SpongeBob (Uitsteller), G = Warren Buffett (Spaarder) of H = Emma Watson (Zorgzame).

1. Je krijgt €100. Wat doe je?

- A** Ik maak meteen een plan voor dat geld.
- B** Nieuwe kleren of gadgets
- C** Iets kopen of doen voor iemand anders.
- D** Sparen of investeren in iets groots.
- E** Uitgeven aan fun met vrienden.
- F** Ik denk er niet te veel over na.
- G** Meteen sparen.
- H** Ik gebruik het om iemand te helpen.

2. Hoe ga jij om met geld?

- A** Alles plannen en bijhouden.
- B** Geld helpt om er goed uit te zien en mee te zijn met trends.
- C** Geld is minder belangrijk dan mensen.
- D** Geld is om grote doelen te bereiken.
- E** Geld is om van te genieten.
- F** Geld? Dat komt wel goed.
- G** Geld moet je bewaren en laten groeien.
- H** Geld gebruik je om anderen te ondersteunen.

3. Je ziet iets op TikTok dat je wil kopen.

- A** Eerst vergelijken en nadenken.
- B** Ik wil het meteen hebben.
- C** Ik vraag of vrienden het ook leuk vinden.
- D** Is dit een goede investering?
- E** Ik koop het gewoon.
- F** Ik vergeet het weer.
- G** Ik koop het niet snel.
- H** Ik denk eerst aan anderen.

4. Wat past het best bij jou?

- A** Ik wil controle en overzicht.
- B** Ik wil gezien worden.
- C** Ik wil anderen gelukkig maken.
- D** Ik wil groot dromen.
- E** Ik wil plezier maken.
- F** Ik wil geen stress.
- G** Ik wil zekerheid.
- H** Ik wil zorgen voor anderen.

5. Je vrienden gaan iets doen maar jij hebt weinig geld.

- A** Eerst budget checken.
- B** Ik ga toch mee.
- C** Als iedereen blij is, ga ik mee.
- D** Alleen als het mijn doelen niet schaadt.
- E** Ja, zonder twifelen.
- F** Ik beslis op het moment zelf.
- G** Ik blijf liever thuis.
- H** Ik help soms zelfs mee betalen.

6. Waar geef jij geld aan uit?

- A** Nuttige dingen.
- B** Fashion, beauty en gadgets.
- C** Cadeautjes of anderen helpen.
- D** Toekomst en projecten.
- E** Fun, eten en uitgaan.
- F** Alles wat toevallig leuk lijkt.
- G** Ik spaar liever dan ik uitgeef.
- H** Familie en vrienden.

7. Wat is jouw grootste valkuil?

- A** Te veel plannen.
- B** Impulsief kopen.
- C** Jezelf vergeten.
- D** Te veel willen tegelijk.
- E** Te snel geld uitgeven.
- F** Geldzaken negeren.
- G** Te voorzichtig zijn.
- H** Geen grenzen stellen.

8. Wat doe je met een grote som geld?

- A** Verdelen en plannen.
- B** Een shopping spree.
- C** Delen met anderen.
- D** Investeren in een droom.
- E** Reizen of plezier maken.
- F** Gewoon uitgeven zoals altijd.
- G** Sparen voor later.
- H** Familie/vrienden helpen.

9. Hoe voel jij je bij sparen?

- A** Geeft rust.
- B** Moeilijk.
- C** Soms vergeet ik mezelf.
- D** Nodig voor mijn toekomst.
- E** Sparen duurt te lang.
- F** Ik denk er niet aan.
- G** Heel belangrijk.
- H** Ik geef vaak weg wat ik heb.

10. Wat vind jij het moeilijkst?

- A** Geen controle hebben.
- B** Niet mee kunnen met trends.
- C** Nee zeggen tegen anderen.
- D** Mijn doelen niet bereiken.
- E** Niet kunnen genieten.
- F** Geldzaken regelen.
- G** Geld uitgeven.
- H** Aan mezelf denken.

5.3.3.2 Flowchart wens/noodzaak

De insteek van een flowchart rond “wens of noodzaak” is om jongeren bewuster te laten omgaan met hun keuzes en hun koopgedrag. Het hulpmiddel helpt hen stilstaan bij hun beslissingen in plaats van impulsief te handelen.

Door stap voor stap vragen te beantwoorden, ontwikkelen jongeren meer zelfinzicht en leren ze kritisch denken over wat ze echt nodig hebben en wat vooral een wens is. Daarnaast ondersteunt de flowchart impulscontrole, doordat ze leren even te pauzeren voor ze iets kopen. De jongeren staan ook stil bij hun budget en de prioriteit ervan. Omdat de aanpak visueel en eenvoudig is, past ze goed bij jongeren en stimuleert ze actieve betrokkenheid en reflectie. Kort gezegd helpt de flowchart jongeren om bewuster, kritischer en verantwoordelijker om te gaan met geld en keuzes.

5.3.3.3 Prijsvergelijker

Met de prijsvergelijker “Promo is niet altijd promo” leren tieners kritisch omgaan met promoties en prijzen in verschillende winkels. Vaak lijken acties en kortingen erg voordelig, maar wanneer producten goed vergeleken worden, blijkt dat niet altijd zo te zijn. In deze oefening worden tien veelvoorkomende boodschappen opgelijst, zoals brood, melk, eieren, ontbijtgranen, koeken, fruit, drinken, wc-papier, shampoo en wasmiddel. Bovenaan kunnen verschillende winkels vermeld worden zodat de prijzen gemakkelijk met elkaar vergeleken kunnen worden.

De bedoeling is dat de tiener per winkel opzoekt hoeveel elk product kost. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de totaalprijs, maar ook naar de prijs per stuk, per liter of per kilogram. Door op deze manier prijzen te vergelijken leren jongeren verder kijken dan opvallende promoties of grote kortingsstickers. Een actie zoals “2 + 1 gratis” lijkt bijvoorbeeld interessant, maar kan uiteindelijk duurder zijn dan een goedkoper alternatief zonder promo.

De informatie kan verzameld worden tijdens het winkelen in de supermarkt, maar ook via de PromoPromo-app, door reclamefolders of de winkelwebsite te raadplegen. Op die manier ontdekken jongeren hoe prijzen verschillen tussen winkels, merken en verpakkingen. De oefening stimuleert kritisch denken, bewust consumeren en slim omgaan met een budget. Zo leren tieners op een praktische en interactieve manier dat een promo niet altijd echt een promo is en ontdekken ze hoe marketing en promoties hun koopgedrag beïnvloeden.

Een volgende oefening kan erin bestaan om de tiener een huishoudbudget voor één week te geven en zelf een boodschappenlijstje te laten opstellen. Daarbij denkt de tiener na over welke producten echt nodig zijn, welke keuzes binnen het budget passen en hoe promoties al dan niet voordelig kunnen zijn. Op die manier leren jongeren bewuste keuzes maken en rekening houden met beperkte financiële middelen.

De tiener denkt ook na over hoe de boodschappen gedaan worden: te voet, met de fiets of met de auto. Zo leren jongeren dat vervoer ook geld kost. Een product kan in een andere winkel goedkoper lijken, maar duurder worden wanneer het speciaal met de auto gehaald moet worden.

5.3.4 +18 jaar: Centjes Check

Voor jongvolwassenen vanaf 18 jaar wordt de focus gelegd om zelfstandig te leren leven op kot of alleen en op verantwoordelijkheid op te nemen voor eigen financiën. Aan de hand van een checklist brengen ze alle belangrijke uitgaven in kaart, zoals huurwaarborg, huur, verzekeringen, mutualiteit, energie, internet en boodschappen. Daarbij leren ze ook het verschil kennen tussen maandelijkse kosten en jaarlijkse kosten, zodat ze een realistischer beeld krijgen van hun budget.

Door te werken met een budgettool, een invulblad of hulpmiddelen zoals Wakosta-app leren jongeren inkomsten en uitgaven overzichtelijk oplijsten en opdelen in vaste, variabele en vrij besteedbare kosten. Zo ontdekken ze hoeveel geld er maandelijks nodig is om zelfstandig te kunnen leven, stimuleert in het vooruitplannen en om bewuste keuzes te maken. Er zijn verschillende budgetmethodes, zoals de 50/30/20-regel waar je je inkomen verdeelt in 50% vaste kosten, 30% vrije uitgaven en 20% sparen of schulden aflossen. De 70/20/10-regel gebruikt 70% voor uitgaven, 20% voor sparen en 10% voor goede doelen of extra buffer. Sommigen werken ook met de 80/20-regel, waarbij 80% naar basisuitgaven gaat en 20% naar sparen, of met het enveloppesysteem,

waarbij je budget wordt opgedeeld per categorie. Het belangrijkste is een methode te kiezen die helpt om overzicht en controle te houden over je geld. Op die manier ontwikkelen jongvolwassenen financiële zelfredzaamheid en leren ze stress rond administratie en geldzaken beter voorkomen.

Besluit

Uit de literatuurstudie van deze bachelorproef werd duidelijk hoe complex financiële opvoeding is en hoeveel invloed de gezinssituatie, het netwerk en de samenleving hebben op de financiële ontwikkeling van jongeren. Jongeren die opgroeien in kwetsbare omstandigheden lopen meer risico op financiële problemen. Daarom is het belangrijk om niet alleen te focussen op de jongere zelf, maar ook op de omgeving waarin hij opgroeit. Het maatschappelijk schuldmodel (of structureel model) stelt dat armoede wordt veroorzaakt door de inrichting van de samenleving, niet door het individu. Dit model benadrukt dat structuren zoals onderwijs, de woningmarkt en inkomensplafonds armoede creëren en in stand houden (Vranken, z.d.). Ondanks het besef van deze realiteit, blijft het wel belangrijk om ook het individu, liefst zo vroeg mogelijk, sterker te maken op vlak van vaardigheden die in zijn of haar situatie een verschil kunnen maken.

Daarom vertrok deze bachelorproef vanuit de centrale vraag: *Hoe kan men in jeugdhulp en onderwijs krachtgericht werken met aandacht voor de financiële situatie van de jongere en de context, en waaruit bestaat preventie via onderwijs en opvoeding?*

Om financiële geletterdheid aan te leren, zijn de ouders de eerste bron om de jongere te ondersteunen. Niet alle ouders beschikken over voldoende kennis, vooral bij financiële stress of een beperkt sociaal netwerk is extra ondersteuning nodig. Binnen het onderwijs kunnen financiële thema's op een vaste en praktijkgerichte manier aan bod komen. Daarnaast is ook de hulpverlening van groot belang, zeker voor jongeren in trajecten zoals begeleid zelfstandig wonen. Samenwerking, waarbij de verantwoordelijkheid gedeeld wordt, is dus onmisbaar.

Daarnaast werd duidelijk dat financiële opvoeding meer is dan alleen kennis over geld. Het gaat ook over hoe er thuis met geld wordt omgegaan, hoe erover gepraat wordt en welke gewoontes er ontstaan. Door geld bespreekbaar te maken en jongeren actief te betrekken, kunnen zij stap voor stap groeien in hun financiële zelfstandigheid.

De piramide van Maslow toont dat mensen eerst hun basisbehoeften moeten vervullen, zoals veiligheid en zekerheid, voordat zij zich kunnen richten op hogere ontwikkelingsnoden ("Piramide van Maslow", z.d., z.p.). Deze theorie kan vertaald worden naar de financiële context. De hier uitgewerkte "piramide van geldbehoeften" is geen letterlijke weergave van Maslow, maar een toepassing van zijn behoeftenhiërarchie op financiële ontwikkeling.

In dit model vormt financiële basiszekerheid de fundering, met noodzakelijke uitgaven zoals huisvesting, rekeningen, boodschappen en het opbouwen van een noodbuffer. Vervolgens komen financiële stabiliteit, sparen en investeren, daarna aanvullende en sociale uitgaven, en tot slot luxe-uitgaven.

Net zoals bij Maslow is het moeilijk om te werken aan hogere doelen zonder een stevige basis. Door eerst in te zetten op financiële basiszekerheid en basisvaardigheden, kunnen jongeren stap voor stap groeien naar meer financiële zelfredzaamheid en controle over hun eigen geld. Dit model benadrukt het belang van preventie en een sterke basis binnen financiële opvoeding.

De ontwikkelde toolbox *Groeien met centjes* kan een waardevol hulpmiddel zijn zowel binnen onderwijs- als opvoedingscontext. In het onderwijs maakt het financiële thema's concreet en bespreekbaar, terwijl het ouders kan ondersteunen om thuis het gesprek over geld aan te gaan. Zo kan de toolbox bijdragen aan meer bewustwording en oefenkansen voor jongeren.

Het gebruik van de toolbox vraagt tijd, inzet en begeleiding en bereikt niet altijd de jongeren die het het meest nodig hebben. Het gevaar bestaat dat vooral jongeren die al sterker staan er voordeel

uit halen. In een complexe en ongelijk verdeelde samenleving is het niet voor iedereen eenvoudig om financiële zelfredzaamheid te realiseren. De nadruk ligt vaak sterk op de verantwoordelijkheid van de persoon, terwijl de impact van zijn omgeving minstens even groot is. Jongeren hebben niet alleen behoefte aan hulpmiddelen, maar vooral aan een stevige basis, ondersteuning en de kans om te leren door te proberen en fouten te maken.

Zoals een Indiaas gezegde het mooi verwoordt: *“Als kinderen klein zijn moet je ze diepe wortels geven. Als ze groter worden moet je ze vleugels geven.”*

Literatuurlijst

- Academy Financial Well-Being. (2019, 17 april). *Waarom is financiële educatie zo belangrijk?* Geraadpleegd op 11 juni 2021, via <https://www.financialwellbeingacademy.be/waarom-is-financiele-educatie-zo-belangrijk/>
- Armoede algemeen. Project Armoede ACW (z.d.). Geraadpleegd op 2 december 2018, via <http://acw-armoede.wikidot.com/armoede-algemeen>
- Armoede bestrijding. Informatie en onlinediensten voor burgers (z.d.). Geraadpleegd op 2 januari 2020, via https://www.socialsecurity.be/citizen/nl/over-de-sociale-zekerheid/de-sociale-zekerheid-belgie/armoedebestrijding#h2_0
- Armoede van kinderen, jongeren en hun gezin (z.d.). Geraadpleegd op 21 november 2025, via <https://armoedebestrijding.be/themas/armoede-van-kinderen-jongeren-en-hun-gezin/>
- Awel. (z.d.). *Awel luistert naar kinderen en jongeren*. Geraadpleegd op 12 maart 2026, via <https://awel.be/>
- Bevoegdheden federale overheid (z.d.). Geraadpleegd op 8 juni 2021, via https://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/federale_overheid/bevoegdheden_federale_overheid
- Bijna helft van de jongeren piekert over geld. *De Standaard* (16 september 2020). Geraadpleegd op 2 mei 2021, via https://www.standaard.be/cnt/dmf20200916_91928390
- BudgetInZicht regio Antwerpen. (z.d.). *Budgetbegeleiding*. Geraadpleegd op 7 januari 2026, via <https://www.bizregioantwerpen.be/info-en-werkmateriaal/budgetbegeleiding/>
- BudgetInZicht regio Antwerpen. (z.d.). *Info en werkmateriaal – budgetbeheer en meer*. Geraadpleegd op 7 januari 2026, via <https://www.bizregioantwerpen.be/info-en-werkmateriaal/>
- CAW. (z.d.). *JAC Antwerpen – Jongeren Advies Centrum*. Geraadpleegd op 7 januari 2026, via <https://www.caw.be/locaties/jac/>
- CAW Antwerpen. (z.d.). *Woonbegeleiding Jongeren*. Geraadpleegd op 8 januari 2026, via <https://stages.cawantwerpen.be/stage/woonbegeleiding-jongeren>
- Cooreman, J. (2018). *Financiële educatie: Hoe percipiëren jongeren de rol van hun ouders?* [Masterproef]. Brussel: Faculteit economie en bedrijfswetenschappen.
- De Beckker, K., Smits, I., Maldonado, J.E., Vermeersch, L., & De Witte, K. (2020). *Onderzoek naar de financiële geletterdheidscompetenties van mensen in armoede*. Geraadpleegd op 11 juni 2021, via https://armoede.vlaanderen.be/sites/default/files/media/FinLit_eindrapport_20april2020.pdf
- Decreet (staatsrecht). *Wikipedia* (z.d.). Geraadpleegd op 8 juni 2021, via [https://nl.wikipedia.org/wiki/Decreet_\(staatsrecht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Decreet_(staatsrecht))

- Desocialekaart. (z.d.). *Sociale kaart Vlaanderen*. Geraadpleegd op 12 maart 2026, via <https://www.desocialekaart.be>
- Eurydice (z.d.). Geraadpleegd op 8 juni 2021, via https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/belgium-flemish-community_nl
- Equal Opportunity? Different Starting Lines. (2017). YouTube. Geraadpleegd op 06 maart 2026, via <https://www.youtube.com/watch?v=PJAgPF5FNTQ>
- Febelfin & Technopolis. (2025, 27 maart). *Febelfin en Technopolis lanceren "De bankautomaat"*. Geraadpleegd op 10 januari 2026, via <https://febelfin.be/nl/pers/bank-maatschappij/febelfin-en-technopolis-lanceren-de-bankautomaat>
- Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. (2019). *Afronden van cashbetalingen: de regels*. Geraadpleegd op 16 mei 2025, via <https://economie.fgov.be/nl/themas/verkoop/prijsbeleid/betalingen/afronden-van-cashbetalingen-de>
- Financiële geletterdheid. *Gezinsbond* (december 2013). Geraadpleegd op 18 mei 2021, via <https://www.gezinsbond.be/Gezinspolitiek/standpunten/Documents/Financi%C3%ABle%20geletterdheid.pdf>
- Financiële geletterdheid Belgen bij de laagste van Europa. *Intrum* (28 november 2019). Geraadpleegd op 18 mei 2021, via <https://www.intrum.be/nl/business-solutions/newsroom/all-news/financiele-geletterdheid-belgen-bij-de-laagste-van-europa/#:~:text=Met%20'financi%C3%ABle%20geletterdheid'%20wordt%20',effectieve%20financi%C3%ABle%20beslissingen%20te%20nemen>
- Gemeenschapsonderwijs (GO!). (2025). *GO! SO 3de graad doorstroom – leerplan basisvorming*. Huis van het GO!. Geraadpleegd op 13 januari 2026, via <https://pro.g-o.be/download/GOPRO-1830562155-27569/GO%20SO%203de%20graad%20doorstroom%20-%20leerplan%20Basisvorming>
- Indeed Editorial Team. (z.d.). *Het belang van een diploma*. Indeed. Geraadpleegd op 13 december 2025, via <https://be.indeed.com/carieregids/loopbaanontwikkeling/belang-van-diploma>
- Jongeren in kwetsbare situaties: Een moeizame transitie naar de arbeidsmarkt*. (z.d.). Geraadpleegd op 14 november 2025 via <https://netwerktegenarmoede.be/nl/nieuws/2022/jongeren-in-kwetsbare-situaties-een-moeizame-transitie-naar-de-arbeidsmarkt#:~:text=Onderzoek%20toont%20de%20bijzonder%20kwetsbare,van%20deze%20jongeren%20te%20versterken>
- Kona, E. (2017, 20 oktober) Begeleid zelfstandig wonen: de aanzet geeft de voorzet. *Stampmedia* Geraadpleegd op 01 oktober 2018 via <https://www.stampmedia.be/artikel/begeleid-zelfstandig-wonen-de-aanzet-geeft-de-voorzet>
- Lowyck, J. (2025, 19 maart). "Buy now, pain later": hoe betaalapp Klarna jongeren in de schulden duwt. Pelckmans Portaal – Mens & Samenleving. Geraadpleegd op 06 maart 2026, via <https://actua.pelckmansportaal.be/mensensamenleving/2025/03/buy-now-pain-later-hoe-betalapp-klarna-jongeren-in-de-schulden-duwt/>

- OCMW Antwerpen. (2015). Inleefhuis leert jongeren omgaan met geld. [Brochure].
- Onderwijsdoelen (z.d.). Geraadpleegd op 8 juni 2021, via <https://onderwijsdoelen.be/uitgangspunten/4647>
- Opgroeien (z.d.). *Jongvolwassenen – jeugdhulp en continuïteit*. Geraadpleegd op 6 januari 2026, via <https://www.opgroeien.be/aanbod/jeugdhulp/wie-doet-wat/continuïteit/jongvolwassenen>
- Piramide van Maslow (z.d.). Geraadpleegd op 12 juni 2021, via https://nl.wikipedia.org/wiki/Piramide_van_Maslow
- PISA (z.d.). Geraadpleegd op 2 juni 2021, via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/programme-for-international-student-assessment-pisa>
- Poortmans, J. (2024, 30 maart). *De wisselwerking tussen geld en menselijk gedrag: 'Het draait nooit alleen om geld'*. Trends. Geraadpleegd op 21 januari 2026, via <https://trends.knack.be/geld/de-wisselwerking-tussen-geld-en-menselijk-gedrag-het-draait-nooit-alleen-om-geld/>
- Santé.(z.d.). *Welke van deze acht geldtypes ben jij?* Geraadpleegd op 21 januari 2026, via <https://www.sante.nl/balans/life/welke-van-deze-acht-geldtypes-ben-jij/>
- Skillville (z.d.). Geraadpleegd op 1 juni 2021, via <http://skillville.be/app/>
- Sleutelcompetentie: economische en financiële competenties. *KlasCement*. Geraadpleegd op 10 juni 2021, via <https://www.klascement.net/thema/financieeleconomische-competenties/>
- Stad Antwerpen (z.d.). *Jongerenwerking – ondersteunt kwetsbare jongeren*. Geraadpleegd op 5 januari 2026, via <https://www.antwerpen.be/info/jongerenwerking-maakt-jongeren-zelfredzamer>
- Statbel (2020). *Belgische armoederisico's in 2020*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>
- Statbel (2024). *Risico op armoede of sociale uitsluiting*. Geraadpleegd op 20 november 2025, via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#news>
- Statistiek Vlaanderen. (z.d.). *Vroegtijdige schoolverlaters op basis van EAK-enquête*. Vlaamse overheid. Geraadpleegd op 14 december 2025, via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/vroegtijdige-schoolverlaters-op-basis-van-eak-enquete>
- TEJO Vlaanderen. (z.d.). *Over TEJO*. Geraadpleegd op 5 januari 2026, via <https://tejo.be/over-tejo>
- Tele-Onthaal. (z.d.). *Praat bij Tele-Onthaal over wat jou bezighoudt*. Geraadpleegd op 12 maart 2026, via <https://www.tele-onthaal.be>
- Trendrapport 2024 kwetsbare groepen op de vlaamse arbeidsmarkt. (z.d.). Geraadpleegd op 14 november 2025, via <https://www.vlaanderen.be/kennisplatform-werk-en-sociale-economie/bijdragen-van-het-kennisplatform/trendrapport-2024-kwetsbare-groepen-op-de-vlaamse-arbeidsmarkt>

- Tweehuizen. (2025, 6 januari). *Verschillende opvoedstijlen en hun impact op kinderen*. Geraadpleegd op 26 december 2025, via <https://www.tweehuizen.be/verschillende-opvoedstijlen-en-hun-impact-op-kinderen/>
- Van Crombrugge, H., & Van Leeuwen, K. (2012). *Gezinnen in soorten*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Vandamme, L., & De Cuyper, N. (2022). *De afstand tussen jongeren in een NEET-situatie en de arbeidsmarkt: Een analyse vanuit begeleidersperspectief*. OverWerk, 2022(1), 11–23. Geraadpleegd op 08 december 2025, via https://www.steunpuntwerk.be/files/publications/OW/OW_2022_1/OverWerk_2022_1_11.pdf
- VDAB. (z.d.). *Gratis diploma behalen*. VDAB. Geraadpleegd op 14 december 2025, via <https://www.vdab.be/opleidingen/diploma-behalen>
- VDAB. (z.d.). *Individuele Beroepsopleiding (IBO)*. VDAB. Geraadpleegd op 14 december 2025, via <https://www.vdab.be/opleidingen/leren-en-werken/ibo>
- Ven, C. (20 juni 2018). De sociale ladder mist enkele sporten. *De Tijd*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, via <https://www.tijd.be/opinie/column/de-sociale-ladder-mist-enkele-sporten/10023553.html>
- Verhaal van Jordy. (z.d.). Geraadpleegd op 16 juni 2021, via <https://grondwerkblog.wordpress.com/2017/04/06/verhaal-van-jordy/>
- Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). (2021). *Meer kruisbestuiving tussen wegen naar een diploma secundair onderwijs* (AR-AR-ADV-2021-007). Geraadpleegd op 15 december 2025, via https://s3-eu-west-3.amazonaws.com/vlor-prd/advice_final_attachments/AR-AR-ADV-2021-007_0.pdf
- Vlaamse overheid. (2025). *Begeleid zelfstandig wonen voor jongeren*. Geraadpleegd op 6 januari 2026, via <https://www.vlaanderen.be/gezin/kinderen/jeugdhulp/begeleid-zelfstandig-wonen-voor-jongeren>
- Vlaamse overheid. (z.d.). *Een diploma secundair onderwijs behalen: via welke weg?* Vlaanderen.be. Geraadpleegd op 14 december 2025, via <https://www.vlaanderen.be/een-diploma-secundair-onderwijs-behalen-via-welke-weg>
- Vlaamse regering (2020). *Ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs*. Geraadpleegd op 16 juni 2021, via https://kwalificatiesencurriculum.be/sites/default/files/atoms/files/Decreet_2de%20principi%C3%ABle%20goedkeuring_3de%20graad_20201009.pdf
- Vlaams Welzijnsverbond. (z.d.). *Leden BJB*. Geraadpleegd op 6 januari 2026, via <https://www.vlaamswelzijnsverbond.be/sectoren/jeugdhulp-en-gezinsondersteuning/leden-bjb>
- Vlaanderen. (z.d.). *Bescherming en bewind voor meerderjarigen*. Geraadpleegd op 12 maart 2026, via <https://www.vlaanderen.be/gezondheid-en-welzijn/conflicten-en-misdrijven/na-een-veroordeling/bescherming-en-bewind-voor-meerderjarigen>

- Vlaanderen. (z.d.). *Schuldbemiddeling*. Geraadpleegd op 12 maart 2026, via <https://www.vlaanderen.be/schuldbemiddeling>
- Vranken, J. (z.d.). *Het model van Vranken* [Cursusmateriaal Sociale Agogiek, Universiteit Gent]. Studocu. Geraadpleegd op 17 december 2025, via <https://www.studocu.com/nl-be/document/universiteit-gent/sociale-agogiek/het-model-vranken-extra-informatie/10216630>
- vzw HSA. (z.d.). *Contextbegeleiding Autonoom Wonen (CBAW)*. Geraadpleegd op 6 januari 2026, via <https://www.vzwhsa.be/ons-aanbod/niet-rechtstreeks-toegankelijk-aanbod/contextbegeleiding-autonoom-wonen>
- Wikifin (z.d.). Geraadpleegd op 1 juni 2021, via <https://www.wikifin.be/nl/wikifin-lab>
- Wikifin. (2025). *Schrijf je nu in voor de Dag van de Financiële Educatie*. Geraadpleegd op 27 december 2025, via <https://www.wikifin.be/nl/schrijf-je-nu-voor-de-dag-van-de-financiele-educatie>
- Wikifin. (2025, 24 april). *Welke financiële opvoeding op welke leeftijd?* Geraadpleegd op 26 december 2025, via <https://www.wikifin.be/nl/familie/financiele-opvoeding/welke-financiele-opvoeding-op-welke-leeftijd>
- Winckelmans, W. (2019, 6 mei) Armoede verandert van generatie. *DeStandaard*. Geraadpleegd op 01 november 2019, via https://www.standaard.be/cnt/dmf20190505_04377496?articlehash=21544B6E6BD8D5581B126A5C4D4608150D2091065597F644855F41FD4655A97169B7BAE9F5B81751EA56808BA0E65CF73CDFC1C8AF12A50E219815196FCD8637
- YAR Vlaanderen. (z.d.). *YAR Wonen*. Geraadpleegd op 6 januari 2026, via <https://www.yarvlaanderen.be/over-yar/yar-wonen/>
- ZonZH. (2025, 15 maart). *Financial education: Impact on stress, enhancing well-being, confidence and financial stability*. Geraadpleegd op 26 december 2025, via <https://zonzh.nl/financial-education-impact-on-stress-enhancing-well-being-confidence-and-financial-stability/>

Bijlage A:

Ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs (Vlaamse regering, 2020, p. 69-71).

11. Economische en financiële competenties

Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

11.1 De leerlingen ontleden elementen van het huurrecht aan de hand van een concrete huurovereenkomst.

Met inbegrip van kennis:

**Feitenkennis: - Huurovereenkomst*

**Conceptuele kennis:*

- *Huurovereenkomst*
- *Basisverplichtingen van huurder en verhuurder*
- *Huurprijs en eventuele eenmalige kosten en terugkerende kosten, huurwaarborg, plaatsbeschrijving, indexering*
- *Instanties voor advies, hulp en bescherming*

**Procedurele kennis:*

- *Analyseren van elementen van het huurrecht aan de hand van een concrete huurovereenkomst*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

11.2 De leerlingen lichten de financiering van de aankoop van een onroerend goed toe met inbegrip van eenmalige kosten en terugkerende kosten.

Met inbegrip van kennis

**Feitenkennis: - Hypotheek*

**Conceptuele kennis*

- *Hypothecaire lening*
- *Schuldsaldoverzekering*
- *Aflossingstabellen, vaste en variabele rente*
- *Eenmalige kosten: notariskosten, registratierechten*
- *Terugkerende kosten: onroerende voorheffing*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

11.3 De leerlingen stellen een gezinsbudget op.

Met inbegrip van kennis

**Conceptuele kennis*

- Soorten inkomsten, extralegale voordelen
- Soorten uitgaven met inbegrip van wettelijk verplichte verzekeringen
- Spaardoelstellingen, pensioenpijlers
- Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven bij alleen gaan wonen of op kot gaan of samenleven of bij vormen van samenwonen zoals cohousing, kangoeroewoningen
- Impact van wijzigende gezins- en werksituaties met of zonder kinderen ten laste

**Procedurele kennis*

- Opstellen van een gezinsbudget om een gezond financieel beheer te voeren, rekening houdend met wijzigende situaties
- Beheren en bewaren van een persoonlijke administratie met inbegrip van elektronische systemen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

11.4 De leerlingen vergelijken spaar- en beleggingsvormen op het vlak van risico, beschikbaarheid en rendement.

Met inbegrip van kennis

**Feitenkennis:*

- Belegging
- Rendement

**Conceptuele kennis*

- Spaar- en beleggingsvormen: spaarboekje, termijnrekening, aandelen, obligaties, beleggingsfondsen, pensioensparen
- Beleggersprofielen
- Actuele ontwikkelingen zoals cryptomunten

**Procedurele kennis*

- Vergelijken van spaar- en beleggingsvormen op het vlak van risico, beschikbaarheid en rendement

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

11.5 De leerlingen lichten juridische en financieel-economische gevolgen van meerderjarigheid toe.

Met inbegrip van kennis

**Feitenkennis*

- *Meerderjarigheid*

**Conceptuele kennis*

- *Administratie en formaliteiten*
- *Samenlevingsvormen en -contracten: soorten, gevolgen voor eigen vermogen*
- *Aansprakelijkheid*
- *Gevolgen van in gebreke blijven van betalingen zoals borgstelling, zwarte lijst*
- *Instanties voor advies, hulp en bescherming*

Met inbegrip van context

** De leerlingen passen deze eindterm toe bij de volgende contexten: bij intrede op de arbeidsmarkt, het alleen gaan wonen en op kot gaan.*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

11.6 De leerlingen analyseren hoe ondernemingen en organisaties kunnen bijdragen tot de maatschappij.

Met inbegrip van kennis

**Feitenkennis*

- *Maatschappelijk verantwoord ondernemen*

**Conceptuele kennis*

- *Elementen van maatschappelijk verantwoord ondernemen*
- *Doelstellingen van ondernemingen en organisaties*
- *Het belang van (duurzaam) ondernemerschap*
- *Keuze voor opstarten van eigen initiatief en ondernemerschap: motieven en randvoorwaarden*

**Procedurele kennis*

- *Analyseren hoe ondernemingen en organisaties kunnen bijdragen tot de maatschappij*

Met inbegrip van context

** De duurzame ontwikkelingsdoelen zoals geformuleerd door de internationale gemeenschap worden aangereikt (SDG's, sustainable development goals).*

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren